ΘΟΔΩΡΗΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Μέρες της Πόλης

Βιβλίο 2

Σαν ταξιδιάρικα πουλιά

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

24η ΧΙΛΙΑΔΑ

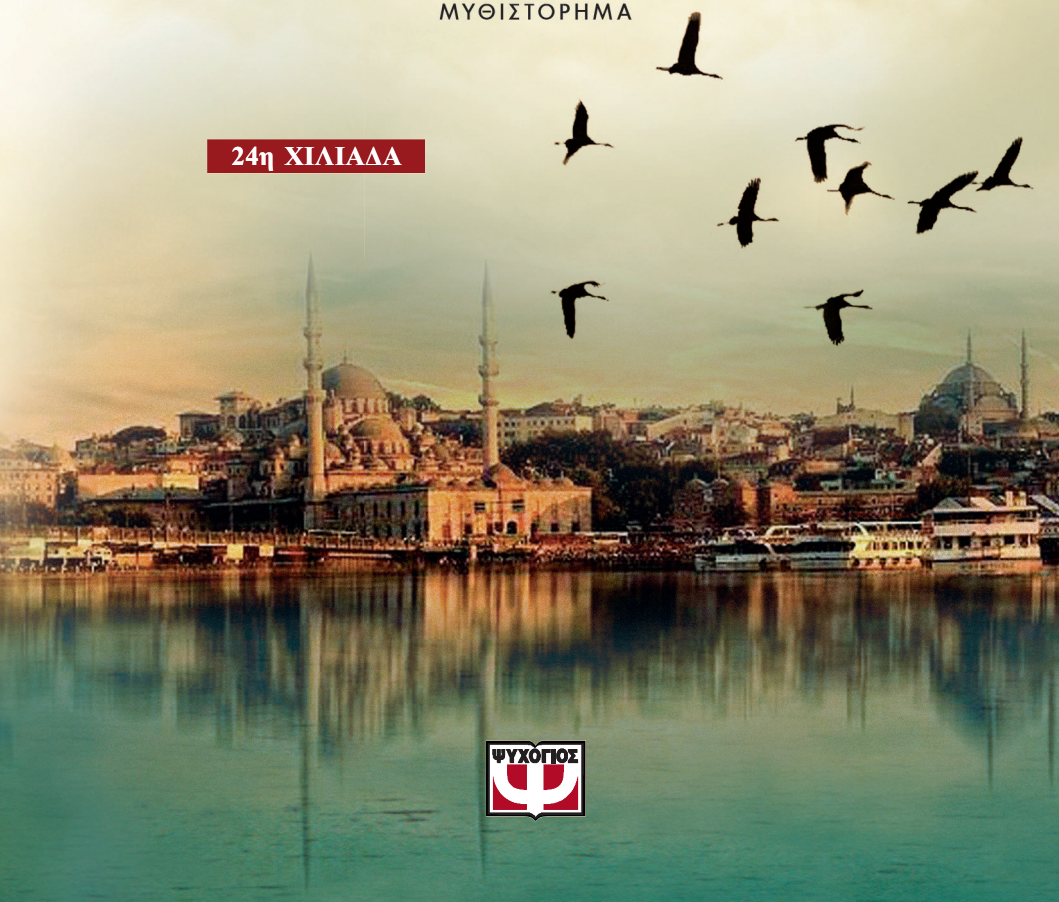

ΨΥΧΟΓΙΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Σαν ταξιδιάρικα πουλιά**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Θοδωρής Παπαθεοδώρου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ελένη Σταυροπούλου

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Πρώτη έκδοση: Ιούνιος 2008, 5.000 αντίτυπα
Δέκατη τέταρτη ανατύπωση: Ιούλιος 2016, 24η χιλιάδα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-960-453-398-5
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-960-453-962-8

Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psichogios.gr
www.psichogios.gr • http://blog.psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psichogios.gr
www.psichogios.gr • http://blog.psichogios.gr

ΘΟΔΩΡΗΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Μέρες της Πόλης

Βιβλίο 2

Σαν ταξιδιάρικα πουλιά

ΔΕΚΑΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ

ΨΥΧΟΓΙΟΣ

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΘΟΔΩΡΗ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ενηλίκων

Το αστρολούλουδο του Βοσπόρου (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2004)
Οι εφτά ουρανοί της ευτυχίας (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2006)
Μάγισσες φέρτε βότανα (Εκδ. ΛΙΒΑΝΗ, 2006)
Με λένε Μαίρη κι είμαι καλά... (Εκδ. ΛΙΒΑΝΗ, 2007)
Πιο πέρα κι απ' τα σύννεφα (Εκδ. ΛΙΒΑΝΗ, 2008)
Οι κόρες της λησμονιάς (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2009)
Οι μάνες της άδειας αγκαλιάς (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2010)
Τα δάκρυα των αγγέλων (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2011)
Έρως 13 (Συλλογικό, Διηγήματα, Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2011)
Οι καιροί της μνήμης (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2011)
Το τέλος του μικρού μας τσίρκου (Αθήνα, 2011)
Καβαφικοί φόνοι (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2012)
Ζωές του φθινοπώρου (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2014)
Ζωές του ανέμου (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2015)

Για παιδιά

Τα κουλουβάχατα της Ιστορίας: Η χαμένη σφραγίδα του αυτοκράτορα Ιουστινιανού (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2007)
Ο μικρούλης Αϊ-Βασίλης τα έβλεπε όλα άσπρα... (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2005)
Ο μικρούλης Αϊ-Βασίλης έχασε την Άλφα-Βήτα... (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2005)

Με το ψευδώνυμο ΘΑΝΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Σφαγείο Σαλονίκης (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2011)
Μαύρη αυγή (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2013)

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι στους οποίους οφείλω πολλά και τους ευχαριστώ εκ βάθους:

Τον καθηγητή Ιστορίας και Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών *Θάνο Βερέμη* και τον καθηγητή Σύγχρονης Τουρκικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου του Βοσπόρου *Κιαζίμ Μπεγντές* για το χρόνο τους, τη φιλοτιμία τους και τη διαφωτιστική συμβολή τους στην αποσαφήνιση των δύο όψεων της *επίσημης* Ιστορίας.

Τη θαυματουργή *Άννα Μαράντη*, την ακάματη κι όχι ακαμάτρα επιμελήτριά μου. Για την άριστη δουλειά της και για τη μοναδική φιλία της. Αλλά και γιατί, τωόντι Πατρινιά, ανέτρεψε άρδην το στερεότυπο της Π.Π.Π. Ήταν κι αυτό ένα μικρό θαύμα.

Την *Αγγέλα Σωτηρίου*, την *Κλειώ Ζαχαριάδη* και την *Πόπη Γαλάτουλα* γιατί μου απέδειξαν πως όντως τα καλύτερα πράγματα στη ζωή είναι τζάμπα. Τουτέστιν, τις ευχαριστώ για τη φιλία, τα χαμόγελα και τις συμβουλές τους. Αν και δωρεάν, άξιζαν πάντα τα λεφτά τους.

Τη *Σεμπνέμ Αρσλάν*, εξαίρετη μεταφράστρια και εξαιρετική φίλη, για τις διαρκείς συζητήσεις, τις πληροφορίες και την προθυμία της.

Τον *Παύλο Αρατζόγλου* και την *Ευθαλεία Κανταρίδου* για τη

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

γλαφυρή περιγραφή των γεγονότων του Σεπτεμβρίου του 1955.

Τον *Μιτχάτ Αρικλί* και την *Μπελκίς Νεμλί* για τις διαφωτιστικές κουβέντες μας γύρω από τα ειωθότα της τουρκικής κοινωνίας της δεκαετίας του ’50.

Μα περισσότερο απ’ όλους ευχαριστώ τη *Φεριντέ Μ.* από καρδιάς. Για το άνοιγμα της δικής της. Για τις εξομολογήσεις της. Πάνω σε αυτές πάτησα…

Θ. Π.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Στην Άντζελα, με την αγάπη μου
κι ένα μικρό ευχαριστώ. Για όλα…

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Και ύστερα έγινε ό,τι γίνονται τα όνειρα…
Φλόγες και αίμα…

Ηλίας Βενέζης

Πόσα εκατομμύρια άνθρωποι χάθηκαν
για να γίνει ο Καίσαρας Μεγάλος!

Τόμας Κάμπελ

Εισαγωγή

Ακόμη τα ρούχα μου μύριζαν καπνό αρωματισμένο με ροδόνερο, στο στόμα μου γεύση από τσάι με μήλο, στ' αυτιά μου σεργιάνιζε μια γλυκιά μελαγχολία από σάζι και νέι. Μόλις την ίδια μέρα είχα επιστρέψει στην Αθήνα με την πρωινή πτήση.

Την είχα συναντήσει στο Ορτάκιοϊ, μια παλιά τουρκική γειτονιά, αναπαλαιωμένη με περίσσια φροντίδα. Ακόμη στον ίδιο μαχαλά έμενε κι ας μη θύμιζε πια μαχαλά. Όχι στο ίδιο σπίτι όμως. Εκείνο το είχαν γκρεμίσει, τη δεκαετία του εβδομήντα, για τη διαπλάτυνση της λεωφόρου Τσιραγάν που οδηγούσε στα πλούσια βόρεια προάστια της Πόλης. Στη βιτρίνα που κρύβει τα χαμόσπιτα, τα οποία στεγάζουν κουτσά στραβά τα δεκαπέντε εκατομμύρια ψυχές της. Βιτρίνα της Πόλης ήταν ο Βόσπορος και τα χωριά του. Όπως το Ορτάκιοϊ· όπως τότε· όπως πάντα.

«Όχι, δεν ήταν πάντα έτσι. Τότε δεν ήταν έτσι… Ούτε τόσο καινούργια τα σπίτια ούτε τόσο καθαροί οι δρόμοι. Όμως…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

με διόρθωσε κι έπειτα στέναξε με νοσταλγία, «όμως μαζί με τα σκουπίδια χάθηκε και η ανθρωπιά απ' τα σοκάκια μας. Τώρα πια μόνο ξένους βλέπεις εδώ. Κι οι δικοί μας; Πιο ξένοι απ' τους ξένους…»

Παρ' όλα τα ογδόντα τόσα χρόνια της, σαν ανοιξιάτικη αηδόνα τερέτιζε ακατάπαυστα. Όλες εκείνες τις ώρες δεν είχα απέναντί μου έναν άνθρωπο στο λυκόφως της ζωής του· ένα ερωτευμένο κορίτσι είχα. Μια γυναίκα που έζησε μέχρι τα τρίσβαθα της ψυχής της τον έρωτα και την Ιστορία, το πάθος και την περιφρόνηση, την αγάπη και τη χολή.

«Η Πόλη έτσι ήταν, ακόμη και πριν απ' το διωγμό των Ρωμιών… Είχε κι εμάς, είχε κι εσάς… Δυσκολευόταν λίγο, αμά μας χωρούσε όλους μια χαρά. Άλλους πάνω, άλλους κάτω. Κι εγώ ανεβοκατέβαινα συνέχεια. Μια στον Παράδεισο και μια στην Κόλαση. Μέχρι που έμεινα εκεί για πάντα…»

«Πού;» τη ρώτησα σχεδόν αυτόματα. «Στον Παράδεισο ή στην Κόλαση;»

Με κοίταξε αινιγματικά. Δεν ήταν που δεν ήθελε να το εκμυστηρευτεί. Στον εαυτό της φοβόταν να το ψιθυρίσει. Δε μίλησε· έριξε το βλέμμα της έξω από το παράθυρο. Ο ήλιος έδυε κι εκείνη χάιδευε με τη ματιά της το γκριζοπράσινο περίγραμμα των λόφων του Μπεϊλέρμπεη στην απέναντι όχθη, την ασιατική. Έμεινε για ώρα έτσι ακίνητη.

«Ξέρεις…» μου είπε χαμογελαστά, όταν στέγνωσαν πια τα μάτια της και φόβο να τη λυπηθώ δεν είχε. «Η πρεσβυωπία δεν είναι αρρώστια για τον οφθαλμίατρο. Κυρίως είναι αρρώστια για τον ψυχίατρο…»

«Γιατί το λέτε;» ρώτησα πραγματικά απορημένος.

«Γιατί όσο ο χρόνος κυλάει, το βλέμμα της ματιάς ξεθωριάζει και της ψυχής καθαρίζει…» εξήγησε. «Κι αυτό, ώρες ώρες, είναι αβάσταχτο…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Τα βλέπω τώρα καταγραμμένα όλα εδώ μπροστά μου. Ονόματα επίσημα, πολεμικά, ηχούν ακόμη στα αυτιά: *επιστράτευση, Αμελέ Ταμπουρού, Ισμέτ Ινονού, Βαρλίκ Βεργκισί, Αντνάν Μεντερές, Σεπτεμβριανά, διωγμοί, απελάσεις*. Συναισθήματα ανεπίσημα, ειρηνικά φτερουγίζουν στην ψυχή: *λαχτάρα, έρωτας, όνειρο, πάθος, σεβντάς*.

Εκείνος; Ρωμιός στην Πόλη. Εκείνη; Μια μικρή Τουρκάλα που μεγαλώνει δίπλα του. Οι ζωές τους; Αταίριαστες, αντίθετες. Οι άνθρωποί τους; Απέναντι.

Κωνσταντινούπολη, 1941. Στη Μεγάλη Οδό του Πέρα. «Ιστικλάλ Τζαντεσί του Μπέγιογλου», την έλεγε εκείνη. Συναντιούνται· πλησιάζουν· κοιτάζονται· μιλούν. Κάπως έτσι ξεκινούν όλα. Με μια ματιά· ένα χάδι… ένα φιλί μπροστά στο Βόσπορο.

Χρόνια μετά, εκείνη θα σκεφτόταν μέχρι και να πέσει στα νερά του. Την κράτησε εκείνος· η έγνοια, η σκέψη, ο έρωτάς του. Είναι δοσμένοι, το ξέρουν, το νιώθουν. Τρελαμένοι. Ακόμη κι όταν τους κρατάνε χώρια με το στανιό, εκείνοι είναι μαζί. Αλλά η μοίρα το θέλησε να ζουν στην καρδιά της φωτιάς. Η Ιστορία κρατά τα δικά της τεφτέρια και δε λογαριάζει. Γραμμές τραβάει στα κατάστιχά της· διαγράφει και χωρίζει. Αυτοί και οι άλλοι. Στρατολόγηση, Φορολογία, Σεπτεμβριανά, Απελάσεις. Εμείς κι εσείς. Κάθε λίγα χρόνια μια γραμμή. Πόσες γραμμές να αντέξουν;

Τόποι συνάντησης κρυφοί. Παραλίες του Βοσπόρου, απόμερα μέρη στα Πριγκιπόννησα, το εξοχικό μιας φίλης στο Ανατολού Καβαγί· το καταφύγιό τους, εκεί όπου όλος ο κόσμος είναι μονάχα αυτοί. Ένα παράταιρο ζευγάρι που πασχίζει να αντιπαλέψει όλα τα ταμπού μιας κοινωνίας χωρισμένων Θεών κι ανθρώπων. Φιλί, χάδι, χαμόγελο, αγκαλιά σαν είναι μόνοι. Σπάνια. Το συχνότερο είναι αυτό που συμβαίνει γύρω τους. Αποστροφή, εμπάθεια, έχθρα.

Είναι μαζί παρ' όλα αυτά· με κάθε τρόπο· με το κορμί όταν μπορούν, με την ψυχή συχνότερα. Προσπαθούν. Λένε ψέματα

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

στον περίγυρο. Αλλά πρέπει. Ο κόσμος δε θα καταλάβει. Οι δυσκολίες ανυπέρβλητες, οι αναβολές καθημερινές. Κι αυτό εντείνει τη λαχτάρα, την προσμονή. Οι πιο δυνατοί έρωτες είναι οι ανεκπλήρωτοι.

Και ο χρόνος κυλάει αντίστροφα. Κάποια στιγμή θα έρθει το φθινόπωρο του ’55. Η καταστροφή και ο διωγμός. Η απέλαση. Μια βαλίτσα μονάχα. Πώς να χωρέσει όλη η αγάπη μέσα σε μια βαλίτσα; Πώς θα αφήσει ο ένας τον άλλο; Εκείνος πρέπει να φύγει στην Αθήνα. Εκείνη πρέπει να μείνει πίσω. Θα μείνει;… Θα φύγει;… Τι θα κάνουν;…

«Αν σε χάσω, θα πεθάνω!»

«*Μπενί ντε γιανινά αλ*… Πάρε με μαζί σου…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Όταν ακούμπαγα στο τζάμι της βροχής είταν που αργούσες
ακόμα
όταν τη νύχτα κοίταζα τ' αστέρια είταν γιατί μου λείπανε
τα μάτια σου
κι όταν χτύπαγε η πόρτα μου κι άνοιγα
δεν είτανε κανείς. Κάπου όμως μες στον κόσμο είταν
η καρδιά σου που χτυπούσε.
Έτσι έζησα. Πάντοτε.

Τάσος Λειβαδίτης
Αυτό το αστέρι είναι για όλους μας

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

1

Ήταν αδύνατο να μην την ακούσουν. Μόλις ο Παναγιώτης και η Λουκία έστριψαν από τη λεωφόρο Ταρλάμπασι, από το καλντερίμι του Καλιοντζί κουλούκ ακόμη έφτασε στ' αυτιά τους η φωνούλα της η ζαχαρένια.

«Μπρε σερσέμη… Ρωμιός και πουλάς βδέλλες, μπρε; Α, να χαθείς, να χαθείς…»

«Γιατί, κυρα-Σουλτανίτσα μου; Φαμελιά έχω να θρέψω… Γιατί με λες έτσι, αμά;»

«Γιατί τις βδέλλες μονάχα οι Αγαρηνοί και οι Εβραίοι ταιριάζει να τις πουλάνε, μπρε, που μας ρουφάνε το αίμα πεντακόσια χρόνια τώρα… Ρωμιός είσαι συ ή ντονμές*, μπρε αχμάκη, και πουλάς τις βδέλλες; Τσίπα δεν έχεις απάνω σου;»

Κανένας δεν μπορούσε να παραβγεί σε αντιλογία τη θεια-Σουλτάνα. Στις διαφωνίες είχε χάρισμα, ήταν κορυφή. Μήτε ιεροκήρυκες είχαν γεννηθεί μήτε και δραγουμάνοι, που θα μπορούσαν να κάνουν ζάφτι τη λαλιά της και να τη μαλακώσουν. Κι ακόμη λιγότερο να την πάψουν, έστω να τη σιγήσουν να μην ακούγεται όπως οι καμπάνες της Αγια-Σοφιάς. Σαν το μπουγάζι του Βοσπόρου το στόμα της, σαν τα ρεύματά του, σαν τα καλ-

* Ντονμές: εξισλαμισμένος εβραίος.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

κάνια του και σαν τα καΐκια του ήταν τα λόγια της. Όλη τη μέρα σούρ' τα φέρ' τα, οι λέξεις αρμένιζαν ασταμάτητα στα χείλη της. Όλες! Όλες εκτός από μία. Το «σους» δεν το ήξερε. Παρεκτός κι αν ήταν για να ορμηνέψει τους άλλους να σωπάσουν. Ακόμη και τη νύχτα, η γλωσσού μέσα της έβγαινε και παραμιλούσε στον ύπνο της. Πέντε ποτήρια νερό είχε αραδιασμένα στο κομοδίνο για να καταφέρει να ξημερωθεί, χωρίς να ξεραθεί η γλώσσα της. Ποιος να ξέρει τι έβλεπε και το μαρτύραγε χειρονομώντας και φωνάζοντας. Κανένας δεν μπορούσε να φανταστεί ποιον απόπαιρνε και ποιον κατσάδιαζε στα όνειρά της. Τον μπακάλη; Το μανάβη; Το δήμαρχο; Τον πρόξενο; Σε όλους με τον ίδιο εντά, με το ίδιο ύφος, μιλούσε. Να μαντέψεις αδύνατον. Ντιπ καταντίπ!

«Αυτό έτσι ήταν πάντα. Σαν τη Μεγάλη Οδό του Πέρα είναι τα χείλη της… Σεργιάνι κάνουν οι λέξεις στης Σουλτανίτσας μας το στόμα», μουρμούραγε χαμογελαστά ο εξ αγχιστείας ανιψιός της και μπαμπάς του Παναγιώτη, ο Νικήτας ο Κεσανλής, κάθε που την πετύχαινε να αγορεύει και χάζι την έκανε ώρες ολόκληρες.

«Τι τα θες, ανιψιέ… Ακόμη και την ώρα που θα την παραχώνουν τη Σουλτανίτσα μας, κηρύγματα θα βγάζει στους παπάδες για την εξόδιο ακολουθία, και δασκαλέματα θα κάμνει στους νεκροθάφτες για το κατέβασμα και το φτυάρισμα…» του απαντούσε χαχανίζοντας ο Ιορδάνης ο άντρας της κι έπειτα έφτυνε τρομαγμένος στον κόρφο του για την κουβέντα που ξεστόμισε κι έψαχνε σαν αλλοπαρμένος να βρει ξύλο να χτυπήσει. Κι άμα δεν έβρισκε, αμέν αμέν αγόραζε την άλλη μέρα ματόχαντρο γαλάζιο στη Σουλτάνα του, για να ξορκίσει τον κακό το λόγο του, και σκόρδο βρομοκόπαγε το σπίτι τους από την πλεξίδα που κρέμαγε στο ντουβάρι.

«Σουλτανίτσα», την ανέβαζε ο ένας, «Σουλτανίτσα», την κατέβαζε ο άλλος, αλλά η «Σουλτανίτσα» κόντευε τα ενενήντα

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

κι έτοιμη ήταν από καιρό να αναλάβει επίτιμος πρόεδρος στο σινάφι των νεκροθαφτών. Όλο της το σόι το είχε θάψει πια κι αν της ξέφυγαν κάνα δυο, στον καταρράκτη της θα οφειλόταν το δίχως άλλο που δεν μπόρεσε να τους ξετρυπώσει.

Τον καιρό του Αμπντούλ Χαμίτ του Πολυχρονεμένου, τις μέρες που μαζεύανε τα ρόδα για το *γκιουλ σεκέρ*, για τη ροδοζάχαρη, γεννήθηκε η Σουλτάνα, γι' αυτό η καρδούλα της χρόνια και ζαμάνια τώρα ήταν μπουμπούκι ανθισμένο· μοσχομύριστο αμά γεμάτο αγκάθια που τσιμπούσαν άσχημα. Κάποια ανοιξιάτικη, φωτεινή μέρα ήρθε σε τούτο τον μπαμπέση κόσμο, κι ο Θεός, σίγουρο πια το είχαν όλοι, στο πανωχείλι της έγραψε όλες τις απαντήσεις σε όλου του ντουνιά τις ερωτήσεις. Να τις έχει πρόχειρες η Σουλτάνα, να τις βλέπει γρήγορα, να τις διαβάζει στο πιτς φιτίλι και να τις σαβουρντάει επί δικαίων και αδίκων.

Δυο λόγια είναι αρκετά για τη θεια-Σουλτάνα. Φόβος και τρόμος άμα ετοιμαζόταν το στόμα της να ανοίξει. Μήτε στις σφαγές του 1821 δεν έτρεμε έτσι ο κόσμος μην και αναγγείλει καμιά προλεγόμενη συμφορά. «Διαόλου κάλτσα», την ανέβαζαν οι Ρωμιοί, «*σεϊτάν-τεϊζέ* – σατανική θεία», την κατέβαζαν οι Τούρκοι, κι όλοι έφτυναν στη ζούλα στον κόρφο τους μην πέσει πάνω τους το μάτι της και βγάλει κάνα αχαμνό φιρμάνι για χάρη τους. Έτρεμαν τα πόδια τους κι η ψυχή τους στην Κούλουρη πήγαινε.

Γιατί η θεια ήταν περιώνυμη μαντεύτρα, κυρίως για τα κακά μελλούμενα. Ο λόγος της συμβόλαιο. Άμα έβγαζε συμπέρασμα και προδίκαζε απόφαση, αυτή δε θα αργούσε να αριβάρει το δίχως άλλο. Τέτοιο φαρμακόγλωσσο όνομα είχε βγάλει κι όχι άδικα. Το φλιτζάνι το διάβαζε, τα χαρτιά τα διάβαζε, τα πετούμενα και τα σημάδια του ουρανού τα διάβαζε, ακόμη και τα τζιέρια των πουλιών που έσφαζαν για τη σούπα διάβαζε· πώς τα κατάφερνε η άτιμη κι ας μην είχε τελειώσει μήτε την πρώτη τάξη της Αστικής. Πάντα με σταυρό υπέγραφε, ακόμη και στο και-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

νούργιο νουφούσι, την ταυτότητα που αναγκάστηκε να βγάλει στου Κεμάλ τα χρόνια.

Στα τωρινά χρόνια. Στα χρόνια της δημοκρατίας που βρισκόταν πια, ο Θεός να την κάνει. Σωτήριο έτος 1941 πα να πει. Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης των Ισαποστόλων σήμερα, μεγάλη η χάρη τους.

Ο Παναγιώτης προχώρησε και μπήκε στο προαύλιο μόνος του, καθώς η Λουκία έφυγε από το πλευρό του για να χαιρετήσει τη δασκάλα της του πιάνου, την κυρία Ευρυδίκη, την οποία ο Παναγιώτης δεν μπορούσε ούτε να αντικρίσει, διότι προ οκταετίας τής είχε κοπανήσει στο πόδι ένα βάζο στην προσπάθειά του να ξεφύγει από τον ασφυκτικό καλλιτεχνικό της εναγκαλισμό. Πριν από οχτώ χρόνια υπήρξε και δική του δασκάλα, όταν η μητέρα του η Χαρά έτρεφε ακόμη καλλιτεχνικές αυταπάτες παρατηρώντας τα μακριά και λεπτά δάχτυλά του. Ευγενή όνειρα. Λίγα χρόνια αργότερα τα δάχτυλά του απέδειξαν την καλλιτεχνία και τη φυσική τους κλίση, επιδιδόμενα σε περισσότερο χαμερπείς αλλά και ασυγκρίτως απολαυστικότερες δραστηριότητες· όχι χαϊδεύοντας ασπρόμαυρα πλήκτρα, αλλά κοριτσίστικες κατάλευκες επιδερμίδες.

«Χρόνια πολλά, Παναγιωτάκη μου…» όρμησε πάνω του να τον σταυροφιλήσει πρώτη πρώτη απ' όλους η θεια-Σουλτάνα, γιατί καημό το είχε να προλαβαίνει πάντα τον πολύ τον κόσμο. Ποτέ δεν πήγαινε με το κοπάδι, πάντα μπροστά μπροστά με τους τσοπαναραίους.

«Χρόνια πολλά, θεια-Σουλτάνα… Χρόνια πολλά και σ' εσένα…»

«Πόσα πολλά, μπρε, να είναι ακόμη; Βάι, βάι, βάι…» μουρμούρισε η θεια χαμογελώντας με το φαφούτικο στόμα της. «Πέρασαν πια τα χρόνια μου, την αλήθεια τη λέω. Τα πάτησα τα εβδομήντα…»

Τα εβδομήντα. Μάλιστα… Ο Παναγιώτης δεν έβγαλε λέξη,

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

τι να πει; Δεν ήθελε να το πάει φιρί φιρί για να εισπράξει καμιά στραβή κουβέντα. Εξάλλου, τι νόημα είχε να τη διορθώσει; Αυτό έτσι ήταν πάντα, που έλεγε κι ο μπαμπάς του. Η Σουλτάνα δυο πράματα έκρυβε απαξάπαντος. Μια σκελίδα από σκόρδο στο ψητό αρνί και μια δεκαετία από χρόνια στην καμπούρα της.

«Σαν πολύ κόκκινα τα βλέπω τα μάτια σου, ίδια με το φέσι του Αχμέτ μπέη. Πού σουρτούκευες, μπρε, με τις λεγάμενες; Ποιος πατέρας σε βλαστημάει σήμερα;»

«Σους, μπρε θεία!» την αποπήρε ο ανιψιός της σιγανά αλλά αρκετά απότομα, ενώ ταυτόχρονα της έδειχνε με τα μάτια την πλάτη του, όπου από πίσω ακολουθούσε η Λουκία. Η επίσημη και αξιότιμη συνοδός του.

«Σιγά την ωραία του Πέρα...» ειρωνεύτηκε σουφρώνοντας τα χείλη της η θεια, που δε χώνεψε τη Λουκία από την πρώτη στιγμή που την είδε.

Πρώτον, γιατί ήταν αδύνατη και κοκαλιάρα σαν «χτικιάρης τσίρος», και χωρίς μήτε ένα πιάσιμο στα καπούλια της. Το ιδεώδες της θειας για τη γυναικεία ομορφιά εστιαζόταν στα αφράτα πιασίματα για να βογκάει ο άντρας στο κρεβάτι και στα φαρδιά καπούλια για να μη βογκάει η γυναίκα στη γέννα. Οπότε, εξ ορισμού, η στιλάτη και αδύνατη Λουκία αποκλειόταν μετ' επαίνων.

Δεύτερον, γιατί ήταν περήφανη κι ελαφρώς ακατάδεχτη, με γαλλική προφορά στην ομιλία και γαλλική φιλοσοφία στους τρόπους, μια και ο πατέρας της πριν από την Κωνσταντινούπολη είχε υπηρετήσει στην ελληνική πρεσβεία του Παρισιού για έξι χρόνια. Οπότε η εφηβεία της Λουκίας συνδυάστηκε με γαλλικά, πιάνο και ποίηση, το όνειρο κάθε Έλληνα αστού για τη θυγατέρα του – αστού των Αθηνών βεβαίως. Για τη θεια που ήταν βέρα Πολίτισσα, έτσι και μια κοπέλα δεν τέλειωνε το Ζάππειο Παρθεναγωγείο δεν ήταν τίποτα. Τενεκές ξεγάνωτος, ένα με τις κατσιβέλες του Χάσκιοϊ που διάβαζαν την παλάμη στα σοκάκια.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Τρίτον και σημαντικότερον, η Λουκία και η οικογένειά της δεν ήταν Ρωμιοί της Πόλης αλλά Έλληνες και στην Ελλάδα θα γύριζαν όταν θα τελείωνε η υπηρεσία του πατέρα της στο Ελληνικό Προξενείο της Κωνσταντινούπολης. Οπότε, αν την έκαναν νύφη, υπήρχε πολύ μεγάλη πιθανότητα να «τον βάλει στο βρακί της», κατά τα λεγόμενα της θειας, και αφού το βρακί θα πήγαινε στην Αθήνα, κι ο Παναγιώτης εκεί θα κατέληγε. Θα τους άφηνε και θα έφευγε. Αυτό ήταν από μόνο του αιτία πολέμου, παρόλο που η θεια του θα έβαζε ό,τι μαντζούνι κι ό,τι ξόρκι γνώριζε για να αποτρέψει το μοιραίο.

«Μπρε, άι σιχτίρ, με την κοκαλιάρα, μόνο για σούπα σε κουρμπάνι κάνει… Χάθηκαν, μπρε ασίκη μου, οι δικές μας οι τσούπρες σαν τα γάργαρα νερά; Κι άμα το θες και ξυρισμένο, μπρε, έχω εγώ κάτι Τουρκαλίτσες με κάτι μπούτια σαν βελούδινα ροδοπέταλα του Γκιουλ Χανέ».

Το μικρό κακό ήταν πως η θεια δε μασούσε τα λόγια της και συχνά μιλούσε σαν τους χαμαλαραίους του Γαλατά. Το μεγάλο κακό ήταν ότι τώρα μίλησε έτσι μπροστά στη Λουκία. Το μεγάλο καλό, όμως, ήταν πως τα είπε ακριβώς σαν τους χαμαλαραίους του Γαλατά, ήτοι στα τουρκικά, οπότε η Λουκία δε χαμπάρισε ούτε φωνήεν. Δόξα τω Θεώ, την κατάσταση έσωσε εκείνη τη στιγμή ο πατέρας του Παναγιώτη που τους είδε και πλησίασε να τους ευχηθεί.

«Ήρθες, τζιέρι μ';» του είπε βιαστικά και τον ασπάστηκε. «Χρόνια πολλά. Και του χρόνου με υγεία, καμάρι μου…»

«Χρόνια πολλά, πατέρα…»

«Χρόνια πολλά, δεσποινίς Γεωργοπούλου. Πώς έχει ο αξιότιμος πατέρας σας;»

«Πολύ καλά, ευχαριστώ…» απάντησε αγέλαστα όπως το συνήθιζε η Λουκία κι έπειτα στράφηκε στο συνοδό της. «Θα καθυστερήσουμε πολύ, Παναγιώτη;»

«Να χαιρετήσουμε και τη μητέρα…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Την επόμενη στιγμή κοίταξε το ρολόι της με σκεπτικισμό κι έπειτα, αφού ζήτησε συγγνώμη από τον πατέρα και τη θεία, τον τράβηξε παραπέρα να του μιλήσει ιδιαιτέρως, όπως το είχε διδαχθεί από τη γαλλική της ανατροφή και τις διπλωματικές συμπεριφορές του πατρός Γεωργόπουλου.

«Φοβάμαι πως δε θα μπορέσουμε να μείνουμε», του είπε χαμηλόφωνα. «Με τη συνήθεια που έχετε να φιλιόσαστε και να ξαναφιλιόσαστε κάθε τρεις και λίγο μεταξύ σας γνωστοί και άγνωστοι, θα μεσημεριάσουμε. Η ώρα είναι έντεκα και το κοντσέρτο αρχίζει στις δώδεκα…»

«Αποκλείεται…»

«Μα αρχίζει στις δώδεκα ακριβώς!» τον έκοψε κι έκανε να βγάλει από το κομψό λουστρινένιο τσαντάκι της την πρόσκληση.

«Αποκλείεται να φύγω χωρίς να ευχηθώ τη μητέρα και τους συγγενείς. Ειδικά φέτος…»

Η Λουκία δεν απάντησε, δεν εναντιολόγησε, δεν εκνευρίστηκε. Η καλή της ανατροφή δεν της το επέτρεψε. Αντ' αυτού προτίμησε απλώς να του ανακοινώσει την απόφασή της. «Εγώ θα φύγω, Παναγιώτη. Δεν μπορώ να χάσω μια τόσο σημαντική εκδήλωση γιατί εσείς έχετε αυτές τις αναχρονιστικές παραδόσεις. Όλος ο καλός κόσμος είναι προσκεκλημένος…»

«Δεν πειράζει. Να πας…» της είπε υπεράνω εγωισμών, κυρίως γιατί τον πλημμύρισε ανακούφιση από την αναχώρησή της. Η θεία του ήταν ικανή να της ψήσει το ψάρι στα χείλη και να πετάξει καμιά χοντράδα, για να δημιουργήσει διπλωματικό επεισόδιο.

Η Λουκία έφυγε, ανοίγοντας το ομπρελίνο της και φιλώντας τον ανάλαφρα στο μάγουλο, καθώς ο Παναγιώτης επέστρεφε πάραυτα στις στοργικές αναχρονιστικές αγκάλες της ανατολίτικης οικογένειάς του. Διέκρινε τον πατέρα του μπροστά από τα επιτροπικά γραφεία με τη γνωστή παρέα των φίλων του και

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ξεκίνησε για εκεί, ενώ στη διαδρομή σταματούσε πιο συχνά κι από το τραμ του Πέρα, προκειμένου να ασπαστεί τις κεφαλές του σογιού του και τους οικογενειακούς τους φίλους. Ο βηματισμός του ήταν πιο αργός κι από την αλλαγή φρουράς στο μνημείο του Ντολμά Μπαχτσέ.

Για να μην τα πολυλογούμε, εκτός από τις κεφαλές του σογιού, όσες μπορούσαν να μαζευτούν αυτές τις δύσκολες μέρες, τον ασπάστηκε για τις καθιερωμένες ευχές κόσμος και ντουνιάς. Όλο το προαύλιο του πανηγυρίζοντος ναού των Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης του Πέρα διάβηκε από τις αγκάλες του για να ανταλλάξει ευχές μαζί του.

Κάθε χρόνο, πέντε ώρες κράταγε η λειτουργία μέσα στην εκκλησία, κι έξι τα αγκαλιάσματα και οι ασπασμοί χριστιανών κι αλλόθρησκων προσκεκλημένων στο προαύλιό της. Το τι «χρόνια πολλά» ανταλλάσσονταν δεν περιγράφεται. Μάλλιαζε η γλώσσα των Ρωμιών να εύχονται «χρόνια πολλά» ο ένας στον άλλο, το λιγότερο για να ευχηθούν και το περισσότερο για να το πιστέψουν και οι ίδιοι, έτσι που έτρεμε το φυλλοκάρδι τους καθώς ζούσαν μες στου λύκου το στόμα. Ούτε είκοσι χρόνια δεν είχαν περάσει καλά καλά από τη μεγάλη καταστροφή του γένους στη Μικρασία. Τα χουνέρια πρόσφατα ήταν ακόμη· πώς να τα ξεχάσει το τρομαγμένο τους μυαλό; Τον ξεριζωμό των χριστιανών, μα πιότερο ακόμη τη σφαγή και το μπουρλότο στη Σμύρνη. Βέβαια, κάπως έσιαξαν τα πράγματα μετά, με το Σύμφωνο Φιλίας του Βενιζέλου και του Ατατούρκ. Αλλά από τέτοιες φιλίες, που έρχονταν και παρέρχονταν μέχρι να πεις κύμινο, είχε μπουκώσει πια το σκιαγμένο μάτι τους.

«Φιλιώνει ο σκύλος με τη γάτα, μπρε; *Γκιοκ αϊλαμαϊντζά, γιερ γκιουλμέζ*… Αν δεν κλάψει ο ουρανός, δε γελάει η γη…» που έλεγε βαθυστόχαστα κι ο θείος Ιορδάνης.

Αυτή τη χρονιά ωστόσο ο Παναγιώτης δεν άργησε να τελειώσει με τους ασπασμούς και τις ευχές. Λίγοι Ρωμιοί αποτε-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

λούσαν την ομήγυρη του προαυλίου. Ήταν θλιβερό το θέαμα όσο το κοίταζε, σφίχτηκε το μέσα του. Γυναικόπαιδα και ηλικιωμένοι μονάχα πήγαν να λειτουργηθούν φέτος. Άντρας δεν πλησίασε στην εκκλησιά, κι όχι μόνο σε τούτη, σε καμιά εκκλησιά της Πόλης. Δεν υπήρχε χαρά τούτη τη μέρα της χαράς, φόβος μονάχα, φόβος και σκιάξιμο. Όσοι ήταν κάτω από τα εξήντα ούτε που τόλμησαν να ξεθαρρέψουν και να πατήσουν το ποδάρι τους κι ας ήταν ετούτη η πιο τρανή γιορτή για την Πόλη.

Γιόρταζε η Βασιλεύουσα. Γιόρταζαν μαζί της κι όλοι οι Ρωμιοί, που σε πείσμα όλων των δίσεκτων χρόνων κι όλων των φοβερών δεινών κατάφεραν κι επιβίωσαν μέσα στις αγκάλες της αγαπημένης πολιτείας τους. Τάμα θαρρείς το είχανε τέτοια μέρα να προσεύχονται και να πανηγυρίζουν, τιμώντας τον πρώτο και τον τελευταίο αυτοκράτορά τους από τα φημισμένα, τα ένδοξα χρόνια της Πόλης. Κάθε χρόνο γέμιζαν ασφυκτικά τις εκκλησιές τους όλες, από τα Θεραπειά μέχρι το Μακροχώρι, μα πιο πολύ γέμιζαν ασφυκτικά το προαύλιο του φερώνυμου ναού του Πέρα, λες κι ήταν χατζήδες και πήγαιναν στα Ιεροσόλυμα. Αλλά όχι κι αυτόν το χρόνο. Φέτος δεν είχε πανηγύρι. Είχε μόνο προσευχές και τάματα για σωτηρία. Βέβαια, οι πουλητάδες και πάλι είχαν μαζευτεί στα γύρω σοκάκια, οι μουσικάντηδες και πάλι έπαιζαν στο κανονάκι τους *Στο Γαλατά ψιλή βροχή και στα Ταταύλα μπόρα*, αλλά οι φοβισμένοι ακροατές το μόνο που συγκρατούσαν από τους παιχνιδιάρικους αυτούς στίχους ήταν η λέξη «μπόρα». Μια μπόρα που ξέσπασε στα κεφάλια τους αναπάντεχα μόλις πριν από δύο εβδομάδες.

Από τις 5 Μαΐου του 1941 οι Τούρκοι προχώρησαν σε άμεση και αιφνιδιαστική στρατολόγηση είκοσι ηλικιών στους χριστιανούς και τους εβραίους. Ήτοι, επιστράτευαν αναγκαστικά όλες τις παραγωγικές ηλικίες, αδιαφορώντας για τις οικογένειες που έμεναν πίσω χωρίς πόρους να ζήσουν και για τα μαγαζιά τους που θα ρήμαζαν. Από είκοσι οχτώ μέχρι σαράντα οχτώ χρόνων,

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ακόμη κι αν είχαν υπηρετήσει κανονικά τη θητεία τους στον τουρκικό στρατό, συλλαμβάνονταν και στέλνονταν στη μακρινή Ανατολία. Τον Παναγιώτη, που ήταν μικρός ακόμη, μόλις είκοσι χρόνων, και φοιτούσε σε σχολή με νόμιμη αναβολή, δεν τον λογάριαζαν στα τεφτέρια τους τα μαύρα. Ούτε και τον Κωνσταντή, τον μεγαλύτερο αδελφό του, που ήταν είκοσι δύο χρόνων μόνο. Υπό κανονικές συνθήκες, κανένας δε θα είχε πρόβλημα. Όμως, λόγω του μαγαζιού που μόλις είχε ανοίξει στο Πέρα, ο Κωνσταντής πήρε αναβολή μόνος του. Πλήρωσε γερό μπαχτσίσι και απαλλάχτηκε προσωρινά αλλά άτυπα· τον ξέχασε απλώς ο αρμόδιος στρατολόγος. Είχαν συμφωνήσει να τον έχει λησμονημένο μέχρι να τελειώσει ο Παναγιώτης τη σχολή του για να αναλάβει στο πόδι του. Ύστερα, ναι, μπορούσε να ξαναβρεί πάλι τη μνήμη του και να τον καλέσει για να υπηρετήσει κανονικά.

Όμως… Άλλαι μεν βουλαί ανθρώπων, άλλα δε Αλλάχ κελεύει. Τώρα, με το νόμο της έκτακτης επιστράτευσης, τα πράματα έσφιξαν άγρια και ο Κωνσταντής κινδύνευε άμεσα. Αν συλλαμβανόταν από τα μπλόκα του στρατού και τις οπλισμένες περιπόλους που αλώνιζαν στην Πόλη, θα θεωρούνταν λιποτάκτης. Στην καλύτερη περίπτωση θα τον τσουβάλιαζαν, θα του έδιναν ένα γερό μπερντάχι για παραδειγματισμό και θα τον ξαπόστελναν νύχτα για τον εκτοπισμό του στα καταναγκαστικά έργα. Απάνθρωπες συνθήκες και εισιτήριο χωρίς επιστροφή. Έτσι, για να αποφύγει την επαχθή και άκρως επικίνδυνη επιστράτευσή του στα *Αμελέ Ταμπουρού*, είχε στρατολογηθεί εδώ και τρεις εβδομάδες στα τάγματα της μάνας του, της Χαράς. Στα «Ντουβάρ Ταμπουρού».

Τουτέστιν, η μάνα του τον είχε συνεχώς κρυμμένο σε μια μικρή αποθήκη στον πίσω τοίχο του σπιτιού. Σχεδόν χτισμένο. Μήτε ήλιο αντίκριζε μήτε φεγγάρι· ούτε και τα βαθιά μεσάνυχτα δεν ξεμύτιζε από κει για το φόβο των Ιουδαίων. Τα πρώτα μαντάτα που έφταναν από τους επιστρατευμένους έκαναν λόγο για φρι-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

κτές συνθήκες, παρόμοιες με εκείνες που είχαν ζήσει οι πατεράδες και οι παππούδες τους στα χρόνια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου στις αρχές του αιώνα. Ελάχιστοι είχαν καταφέρει τότε κι επέστρεψαν ζωντανοί στα σπίτια τους· ελονοσία, τύφος, δυσεντερία, ασιτία κι εξάντληση σωματική και ψυχική αφάνισαν τον ανθό του γένους των Ρωμιών και των Αρμενίων.

«Που κακός χρόνος να τον εύρει τον Ισμέτη…» μουρμούραγε και καταριόταν η Χαρά τον πρωθυπουργό της Τουρκίας, κάθε φορά που σκεφτόταν το γιο της κουλουριασμένο μέσα στην τρύπα του τοίχου, δυο μέτρα άντρακλα μέχρι κει πάνω.

«Αμάν, αμάν και πάλι καλά να λέμε, μπρε κοκόνα μου…» σχολίαζε ο Νικήτας στωικά και προσευχόταν να βαστάει καλά το ντουβάρι και να μην τον βρουν τον πρωτότοκό του. «Η Παναγία να τον φυλάει και με τη βοήθειά Της θα το γλιτώσουμε και τούτο το κακό…»

Έτσι ήταν ο Νικήτας πάντα, στα καλά και στα κακά. Κυρίως στα δεύτερα. Έκανε τον αλαφρόμυαλο και κομμάτι τον ζεβζέκη για να μη σεκλετίζεται πολύ ο ίδιος αλλά και για να προστατεύει τους αγαπημένους του από το βάσανο. Έτσι έκανε και τώρα. Καμωνόταν πως δε συνέβαινε τίποτα και απλώς ο Κωνσταντής τους ήταν κομμάτι άρρωστος, κι άλλο δεν είχαν όλοι να κάνουν παρά να καρτερούνε απλώς να του περάσει το ζόρι. Μονάχα που εκείνος ξημεροβραδιαζόταν τώρα πια στο μαγαζί του Κωνσταντή κι αναγκαζόταν όλη τη δουλειά να την περνάει από τα δικά του χέρια, αφού ο γιος του δεν ξεμυτούσε από την κρυψώνα του. Άφαντος ήταν πλέον ο Νικήτας από το σπίτι, όλη μέρα στο σεκερτζίδικο, στο ζαχαροπλαστείο του στο Μισίρ Παζάρ, και το βραδάκι στο ποτοποιείο του Κωνσταντή στο Πέρα. Είχε βάλει κι ένα ντιβανάκι πίσω στα καζάνια και ξάπλωνε εκεί κάποια βράδια, όταν έδεναν τα υλικά κι ήταν απαραίτητο το άγρυπνο το μάτι.

Ο Παναγιώτης, πάλι, ήταν άφαντος γενικά. Σπουδαστής για.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Στην Εμπορική Σχολή, στην πλατεία του Ιπποδρόμου. Στο σπίτι πήγαινε μονάχα για φαΐ και ρούχα καθαρά. Τον άφηναν όχι μόνο να σπουδάζει αλλά και να σουρτουκεύει όσο τραβούσε η ψυχή του για όλο τον καιρό που θα βαστούσαν οι σπουδές του.

«Σάμπως εγώ στα χρόνια των σπουδών μου στο Παρίσι λίγα έκανα; Γιατί τώρα να τα στερηθεί ο γιος μου;» έλεγε ο Νικήτας και καμάρωνε.

«Να μη σε πω τώρα καμιά κουβέντα για τις δήθεν σπουδές σου στα Παρίσια…» τον απόπαιρνε και καλά η Χαρά.

«Γιατί, μπρε Χαρά μου; Από κάτι τέτοια δε με ερωτεύτηκες τότε στη σοφίτα;»

«Μικρό κορίτσι ήμουνα… Γοητεύτηκα…» δικαιολογούνταν εκείνη χαμογελώντας αφελώς.

«Ωραίες μέρες όμως…» νοσταλγούσε ο Νικήτας.

«Στα Παρίσια;»

«Όχι, μπρε χαζούλα… Στη σοφίτα σας εννοώ», της έλεγε εκείνος. Έπειτα την έπαιρνε στην αγκάλη του και της έκαμνε τσαλίμια και χαχάνιζαν σαν πιτσούνια. Όπως τότε. Πριν από είκοσι τέσσερα χρόνια.

Μόνο έναν όρο έθεσε η Χαρά στο γιο της. Τις Κυριακές και τις γιορτές να μη λείπει ποτέ από το τραπέζι που έστρωνε στην απάνω σάλα, την καλή.

«Τρία παιδιά με χάρισε ο Θεός. Ένα με το πήρε πίσω από τα χρόνια της Αλεξάνδρειας ακόμη, Θεός σχωρέσ' την τη Ροζούλα μου, να είναι καλά εκεί στον Παράδεισο όπου βρίσκεται, τριών χρόνων αγγελούδι το έχασα μέσα από τα χέρια μου…» έλεγε με σπασμένη φωνή κι έπειτα, σαν κατάφερνε να γυρίσει πίσω τα δάκρυα που της ανέβαιναν στα μάτια, συνέχιζε τον απολογισμό της: «Ένα με το εξαφάνισε το αναθεματισμένο το ντουβάρι κι ένα χάθηκε από μόνο του, από το κεφάλι του το σοκακτζίδικο».

Ο Παναγιώτης ήταν αυτό το τελευταίο. Το στερνοπούλι. Το τυχερό.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

«Που κακό χρόνο να ’χουν οι γρουσούζηδες, οι αντίχριστοι! Άι σιχτίρ…» πρόσθετε πάντα το ανάθεμά της, για να ξεθυμάνει από το μπούκωμα που της πλάκωνε το στήθος.

Ο άντρας της την κοιτούσε και δε μιλούσε. Μόνο κάπου κάπου της χάριζε ένα χαμόγελο κι ένα χάδι παρηγοριάς. Παρ’ όλο το σκιάξιμό του, εκείνος μήτε σιχτίριζε μήτε καταριόταν κανέναν για να μη φουντώνει το βούρλισμά της. Μέσα του τα κράταγε και τα κατάπνιγε. Μάχη αληθινή έδινε. Ήταν το άκρον άωτον της υπομονής ο Νικήτας. Αυτή την αξία την είχε πυξίδα σε ολόκληρη τη ζωή του. «Ο υπομονετικός ο άνθρωπος είναι πιο αποτελεσματικός ακόμη κι από το σοφό», έλεγε πάντα. Μόνο που κάποια βράδια, όταν καθόταν στην πολυθρόνα του να διαβάσει την *Απογευματινή*, του ξέφευγαν αναστεναγμοί και ξεφυσήματα κι όλο έκανε πως ήταν από τα νέα που διάβαζε στην εφημερίδα, αλλά όλοι καταλάβαιναν πως ήταν από τις έννοιες και τα σεκλέτια που του πλάκωναν το μυαλό. Όχι για εκείνον· για τη Χαρά του· για τα παιδιά του· για τα τζοβαΐρια του, τους θησαυρούς του.

Γέννημα θρέμμα της Πόλης ήταν ο Νικήτας κι ας ξενιτεύτηκε μερικά χρόνια για να σπουδάσει. Στο Κοντοσκάλι γεννήθηκε. Ο πατέρας του ο Κωνσταντίνος είχε έρθει στην Πόλη το 1850 για να δουλέψει, μηχανικός τελειωμένος ήταν στην *Εκόλ Πολιτεκνίκ*. Δεν παντρεύτηκε Πολίτισσα, δεν τις καταλάβαινε τις Πολίτισσες, πήρε γυναίκα από τον τόπο του, από τη Χίο. Το σπιτικό του όμως στην Πόλη το έχτισε, στην Πόλη γεννήθηκαν και οι γιοι του. Έμπειρος ήταν δηλαδή ο Νικήτας από τρεχάματα. Τη βία, τις διώξεις και τους εξαναγκασμούς τα γνώρισε για τα καλά στο πετσί του από μικρός· ωστόσο, το μόνιμο σκιάξιμο, που αποτελούσε βασικό συστατικό της ζωής στην Πόλη, δεν κατάφερε να το συνηθίσει ποτέ. Κι έτσι ο μόνος τρόπος να το αντιμετωπίσει χωρίς να σκάσει και να πλαντάξει ήταν να κάμνει υπομονή και να πείθει τον εαυτό του πως όλα ήταν πε-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ραστικά. Ακόμη και στις χειρότερες στιγμές της Ρωμιοσύνης, εκείνος έπειθε τον εαυτό του πως πρόσκαιρα θα ήταν τα δεινά, και τα πράματα αργά ή γρήγορα θα έσιαχναν το δίχως άλλο. Άρα, δεν υπήρχε λόγος να αλλάξει τις συνήθειες και τις υποχρεώσεις του τις θεμελιώδεις· την παρουσία του στα επιτροπικά συμβούλια δηλαδή ή τον τακτικό του εκκλησιασμό. Γι' αυτό και δεν υπήρχε καμιά περίπτωση να μην έρθει σήμερα στο πανηγύρι του Αγίου Κωνσταντίνου, παρόλο που το προαύλιο της εκκλησίας θύμιζε εφέτος περισσότερο μνημόσυνο παρά γιορτή.

Έφτασε φέρνοντας μαζί του, όπως πάντα, το πεσκέσι του. Μια κασόνα γεμάτη από μπουκάλια με λικέρ μαστίχα, για να κεράσει τους άρρενες πατριώτες του στο προαύλιο όταν θα τέλειωνε η λειτουργία. Και μήτε αυτό τον δύσκολο χρόνο δεν την ξέχασε. «Για να γλυκάνουμε λίγο το στόμα και την καρδιά μας… Να μη μείνουμε μες στην πίκρα, μέρα που είναι», εξήγησε στους παραξενεμένους ενορίτες.

Ήταν εύκολο να τον ξεχωρίσει ο γιος του μέσα στις ανάριες παρέες όταν τον γύρεψε, μόλις απόσωσε τις ευχές με γνωστούς και συγγενείς. Το δύσκολο ήταν να βρει τη μάνα του να ασπαστεί.

«Πού είναι η μητέρα;» αναγκάστηκε να τον ρωτήσει, όταν τον πλησίασε μπροστά στα επιτροπικά γραφεία.

Ο Νικήτας δε μίλησε. Μόνο έδειξε σφιγμένος και σκεφτικός το εσωτερικό του ναού.

«Μα… Τέλειωσε η λειτουργία, δεν τέλειωσε;»

«Η λειτουργία τέλειωσε, παιδί μου… Τα βάσανά μας όμως;»

Ο Παναγιώτης δεν μπορούσε να βρει λόγια να μιλήσει. Είχε δίκιο, τι να του έλεγε; Ξεκίνησε με μισοσβησμένα βήματα κατά το εσωτερικό της εκκλησιάς, αλλά η φωνή του πατέρα του τον τράβηξε πίσω.

«Άσ' την, παιδί μου…»

«Θα μπω να την περιμένω. Δε θα την ενοχλήσω μέχρι να τελειώσει…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Ο Νικήτας τον κοίταξε με ένα βλέμμα που θα το ζήλευαν όλοι οι Αρμένηδες που έκοβαν ψιλές ψιλές φετούλες τον παστουρμά στο Αιγυπτιακό Παζάρι. «Άσ' τη σου λέω!» επέμεινε κοφτά.

Σπάνια η κοφτή κουβέντα για τον Νικήτα. Όταν την ξεστόμιζε με τέτοιο ύφος κανένας δεν έφερνε αντίρρηση.

«Τι σκατά γυρεύει τούτος στα σοκάκια;» ρώτησε ο θείος Ιορδάνης, μόλις τον είδε, με ένα ύφος θαρρείς και τα είχε γευτεί λίγο πριν.

«Μικρός είναι ακόμη, δεν τον πιάνει η στρατολόγηση», απάντησε ο Νικήτας.

«Μικρός;» αναρωτήθηκε πικρά ο θείος Ιορδάνης κι έπειτα πήρε να εξηγήσει έμμεσα το αίτιο της πίκρας του. «Μικρός ήταν κι ο Αλεκάκης της Ευθαλίας αλλά τον τσάκωσαν οι χωροφύλακες χωρίς χαρτιά και τον τραβήξανε στο καρακόλι, στο τμήμα του Ταρλάμπασι. Σαν παλαβή τρέχει η μάνα του να τον βγάλει. Μέχρι και στου Οσμάν μπέη τα πόδια έπεσε…»

«Τι;» φώναξε εμβρόντητος ο Παναγιώτης πριν προλάβει ακόμη να τελειώσει την κουβέντα του ο Ιορδάνης. «Έπιασαν τον Αλεκάκη; Πότε; Πώς; Θέλω να πω…»

«Σους, μπρε… Ίδιος η κυρά σου είσαι», μάλωσε ο Νικήτας τον Ιορδάνη και ένευσε προς τη μεριά του γιου του. «Το στόμα σου κλειστό δεν ξέρεις να το κρατάς μπροστά στο παιδί;»

«Γιατί τον έπιασαν τον Αλεκάκη;» ξαναρώτησε ο Παναγιώτης με τρομάρα.

«Τον στρατολόγησαν…»

«Τον… τον στρατολόγησαν; Από πού κι ως πού;» Δεν το χωρούσε το μυαλό του. Ο Αλεκάκης, ένα παλικαράκι σαν μιναρές, ήταν δυο χρόνια μικρότερός του. Στα δεκαοχτώ μονάχα.

«Δεν είχε βγάλει χαρτί και η ηλικία του δε φαινόταν από πουθενά. Ορκίστηκε σαράντα φορές η δόλια η μάνα του σε Ευαγγέλια και σε Κοράνια, αμά αυτοί οι αναθεματισμένοι ούτε που

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

την άκουσαν…» άρχισε να του εξηγεί ο θείος του ο Ιορδάνης.

«Ησύχασε, αγόρι μου, εσύ δεν κινδυνεύεις. Εσύ το έχεις το χαρτί πάντα μαζί σου. Δεν το έχεις;»

«Ε… ε…» τραύλισε το αγόρι του, ψάχνοντας ενστικτωδώς τις τσέπες του, αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

«Σε έχω πει να το κρεμάσεις στο λαιμό σου το αναθεματισμένο! Βήμα να μην κάνεις δίχως αυτό!» άστραψε και βρόντησε ο πατέρας του.

«Έχω το χαρτί της σχολής. Δείχνει πόσο είμαι. Με σφραγίδες δικές τους και με βούλες!» δικαιολογήθηκε ο Παναγιώτης, κραδαίνοντας μπροστά στα φλογισμένα μάτια του το βιβλιάριο με το οποίο τον είχε εφοδιάσει η Εμπορική Σχολή.

«Ησύχασε, μπρε Νικήτα, νταμπλάς θα σε έρθει. Στο κάτω κάτω εκείνος μεγαλοδείχνει», αιτιολόγησε η Κλειώ, που στεκόταν παραδίπλα. «Από τα δεκατέσσερα είχε μια μουστάκα σαν φερετζέ ο Αλέκος. Και κάτι πλατάρες σαν πεχλιβάνης. Άντε να τον πιστέψουν πως είναι μονάχα δεκαοχτώ χρόνων».

«Για ένα ξύρισμα θα μαρτυράει τώρα στα Αμελέ Ταμπούρια. Χάθηκε να τον πάει η στράτα του μέχρι τον μπαρμπέρη;» αναρωτήθηκε ακαδημαϊκά και θυμόσοφα ο Ιορδάνης.

«Βάι, βάι, βάι…»

Ούτε η Κλειώ ήταν ο εκφραστής του γογγυσμού, ούτε ο Νικήτας, ούτε πολύ περισσότερο ο θείος Ιορδάνης. Ευτυχώς δεν ήταν ούτε η θεία Σουλτάνα. Ήταν ο μπαμπάς του Αλεκάκη. Δεν τον είχαν προσέξει μέχρι τότε. Διπλωμένος στεκόταν τόση ώρα από το σεκλέτι, είχε γίνει ένα με τις πλάκες της αυλής· θαρρείς και μέσα σε δυο μερόνυχτα πέρασαν από πάνω του δυο αιώνες. Μοναχοπαίδι τον είχε τον Αλεκάκη του. Τζοβαΐρι, κόσμημα πολύτιμο που τρόμαξαν να το αποκτήσουν με τη γυναίκα του την Ευθαλία. Ένας Θεός ξέρει σε πόσα αγιάσματα έτρεξαν και σε πόσα καυτά χαμάμια έκατσε η γυναίκα για να ανοίξει η μήτρα της να μπορέσει να συλλάβει.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

«Μην κάνεις έτσι, μπρε Θανάση…» προσπάθησε να τον καθησυχάσει κι αυτόν η Κλειώ. «Αργά ή γρήγορα θα το καταλάβουν το λάθος τους και θα τον αφήσουν το δίχως άλλο…»

«Τώρα πια…» μουρμούρισε ανεπαίσθητα ο Θανάσης με μια μικρούλα ανάσα, τόση δα, σαν να φοβόταν μην του βγει η ψυχή απ' το στόμα.

«Αμάν! Με το παραμικρό τα κάνεις πάνω σου και κανέναν δεν…» πήγε να αντιδράσει αγανακτισμένα ο Χαρίλαος, ο άντρας της Κλειώς, αλλά δεν πρόκαμε. Τον έκοψε ο Θανάσης.

«Τον φόρτωσαν ψες το βράδυ στο τρένο για το Εσκί Σεχίρ…» συνέχισε. «Έφυγε το τζιέρι μου, πέταξε το πουλάκι μου, πέταξε μακριά μας. Χωμένο μέσα σε ένα ξύλινο κλουβί από του Χαϊντάρ Πασά το σταθμό. Σήμερα ήρθα να προσευχηθώ για κείνο, να ανάψω ένα κερί στη χάρη Τους… Να τον έχει στη σκέπη του ο Αϊ-Κωνσταντίνος να μας τον γυρίσει μια μέρα. Η Ευθαλία μου δεν το άντεξε. Έπεσε στο στρώμα κι ούτε κουνιέται ούτε μιλάει… Ουφ…»

Αγριεύτηκε το μέσα του Παναγιώτη. Ασυναίσθητα στράφηκε και κοίταξε πίσω του. Μην παραφυλούνε να αρπάξουνε κι αυτόν.

«Ε, σάμπως μακριά είναι το Εσκί Σεχίρ; Με το σιδηρόδρομο, ούτε δυο μέρες», το πάλεψε ξανά η Κλειώ.

«Μακάρι να τους κράταγαν εκεί…» μουρμούρισε μέσα από τα σφιγμένα χείλη του ο κυρ Θανάσης. «Πίσω θα τους τραβήξουνε. Κατά το Ντιαρμπεκίρ άμα είναι τυχεροί ή κατά το Ερζερούμ άμα είναι τόσο κακότυχοι… Ποτέ δε θα γυρίσουν από κει, από την άκρη του κόσμου».

«Τουλάχιστον… καλοκαίρι έρχεται», έσπευσε να μιλήσει ο Νικήτας. «Το λέει και μόνη της η λέξη: καλός καιρός!»

Λέξη δεν έβγαλε ο κυρ Θανάσης· ούτε καν προσπάθησε. Μόνο χαμογέλασε πικρά. Κινίνο σκέτο είχε απλωθεί στα χείλη του πέρα πέρα. «Ερζερούμ… Καλό καιρό στο Ερζερούμ λέει…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

μονολόγησε οδυνηρά και τίναξε το κεφάλι του ασυναίσθητα για να διώξει την κακή σκέψη.

«Χαμνός τόπος το Ερζερούμ. Ούτε στοιχειό δεν μπορεί να ζήσει εκεί. Σε μια εβδομάδα τα τινάζει μέχρι και Σαββατογεννημένο βόδι. Ακούτε που σας λέω. Διαολότοπος… Φτου!»

Μαντέψτε ποια ήταν. Ποια ξεστόμισε τούτη την ανακοίνωση κι έφερε ρίγη παγωμάρας στους συναθροισμένους και απελπισία μαύρη στον μπαμπά του Αλεκάκη. Σωστά. Εκείνη ήταν. Πάντα στην πιο κατάλληλη ή, ακόμη πιο συχνά, στην πιο ακατάλληλη στιγμή. Θαρρείς και διαλεγμένο το είχε να πετυχαίνει διάνα. Και να 'ταν μόνο αυτό, καλά θα ήταν. Συνέχισε η θεια Σουλτάνα· δυστυχώς συνέχισε.

«Μπρε Θανάση, ψες τη νύχτα ποιον είδια λες στον ύπνο μου πάνω στο πιο καλό χουζούρι; Τον Αλεκάκη σου… Ανεβασμένος ήταν πάνω στο μιναρέ του Φατίχ και ραντιζόταν με λιμόν τσιτσεκτσί κολόνια… Να τον προσέχεις, μπρε. Αλήθεια, τι κάνει;»

Τα ξέρετε, δεν τα ξέρετε τα κατορθώματα των χειλιών της; Τέτοια όμορφα έλεγε και την έτρεμε η ψυχή του κόσμου. Και τώρα δα, απελπισία μαύρη έφεραν τα λόγια της στον κυρ Θανάση. Γιατί με λεμόνι κολόνια άλειβαν οι αλλόθρησκοι τους πεθαμένους τους όταν τους σαβάνωναν.

Ούτε που της απάντησε ο δύσμοιρος Θανάσης. Είχε που είχε την έγνοια του, ήρθε και τον ξετέλεψε το όνειρο της Σουλτάνας.

«Να δούμε τι άλλο κακό θα σκαρφιστεί ο νους τους. Μήτε για σπόρο δε θ' αφήσουν. Από τη ρίζα θα μας ξεχερσώσουν οι αντίχριστοι», μουρμούρισε ο θείος Ιορδάνης.

«Όλο τα ίδια λέμε, αλλά μια χαρά είναι ο σπόρος μας… Κοιτάξτε γύρω μας, δίπλα μας», ακούστηκε η αισιόδοξη της συντροφιάς, η Κλειώ, κι έδειξε νοητά ένα γύρο κατά το Πέρα και τα Ταταύλα. «Εμείς εδώ είμαστε πάντα, και ζούμε, και δημιουρ-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

γούμε, και προκόβουμε. Αυτό πάντα έτσι ήταν και πάντα έτσι θα είναι. Πόλη χωρίς Ρωμιούς δε θα είναι Πόλη… Εμένα να ακούτε, το χέρι μου στη φωτιά το βάζω…»

Αλλά δεν το έβαλε· ευτυχώς. Θα έκανε καριέρα μετά μπροστά στης Αγίας Τριάδας το ναό. «Ελεήστε την κουλή, ελεήστε την καμένη…»

Εκείνη τη στιγμή διάλεξε η Σουλτάνα να στραφεί στην αισιόδοξη και να της κόψει την αισιοδοξία με το μαχαίρι. «Μπρε Κλειώ μου… κι εσένα, θαρρώ, σε πήρε το μάτι μου σε ένα όνειρό μου προψεσινό, θες να σε…»

«Α, πα, πα! *Εξίκολσουν*, να λείπει…» σταυροκοπήθηκε εκείνη και πήρε στο λεπτό τον μαύρο δρόμο. «Φτου, φτου…»

«Μα γιατί φτύνεται η αναθεματισμένη; Μην τη ματιάξω; Τρανή ιδέα έχει για τον εαυτό της, που περνιέται για τόσο μορφονιά η σερσέμα…»

«Στον κόρφο της φτύνει…» σχολίασε νευριασμένος ο άντρας της ο Ιορδάνης.

«Μπα! Στον κόρφο της; Γιατί; Δεν καταλαβαίνω… Εγώ θα την έλεγα που την είδια μέσα στα γκερίζια και στους βόθρους του Κασίμ Πασά να κολυμπάει. Το σκατό παράδες δείχνει, αυτό πια το ξέρουν όλοι… Αμά τώρα έφτυσε στον κόρφο της, πάει, τους έδιωξε τους παράδες…» μουρμούρισε χαμογελώντας σχεδόν χαιρέκακα η Σουλτάνα κι έπειτα πρόσθεσε ρίχνοντας το βλέμμα της στον ανιψιό της, τον Νικήτα. «Κι εσύ, μπρε τζιέρι μ'…»

«Κι εγώ στο βόθρο μέσα με την Κλειώ; Παράδες; Παράδες;» σχολίασε εκείνος κάνοντάς τη χάζι.

«Βάσανα!» του 'κοψε το χάζι με τον μπαλτά η Σουλτάνα. «Μην κάθεσαι με σταυρωμένα χέρια και μπλεγμένα δάχτυλα. Κακό σημάδι είναι, χίλιες φορές σ' το έχω πει!»

Πλάκα, πλάκα, αλλά τσακίστηκε να ξεμπλέξει τα δάχτυλά του. *Φύλαγε τα ρούχα σου να έχεις τα μισά*. Τρία πράγματα φο-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

βόταν ο Νικήτας σ' αυτή τη ζωή: τη Σουλτάνα, τους Τούρκους και τον Θεό. Μ' αυτή τη σειρά.

Ικανοποιημένη η θεια από την υπακοή του, έστρεψε το βλέμμα της στο προαύλιο με ένα κρυφό χαμόγελο· το οποίο όμως χάθηκε γρήγορα. Δεν έμεινε ευχαριστημένη με αυτό που αντίκρισε. Φυσικά το είπε αμέσως, με τον τρόπο της βέβαια. «Πω, πω, πω… Δόξα τω Θεώ που είμαι εβδομήντα χρόνων και δεν ψάχνω για γαμπρό. Γεροντοκόρη θα έμενα. Εδώ τα αρσενικά είναι πιο λίγα κι απ' χαρέμι του Τοπ Καπί…»

«Ε… Χμ… Εντάξει, μην τα παραλέμε κιόλας», ξερόβηξε και κορδώθηκε ο Ιορδάνης, ο άντρας της, για να την κουρντίσει κομμάτι.

«Τι να μην παραλέμε, μπρε; Αόμματος είσαι; Δεν κοιτάς τι γίνεται στης εκκλησιάς την αυλή; Άμα ήτανε μπορντέλο θα είχε κλείσει απ' την αναδουλειά…»

«Ο Χριστός κι η Παναγία! Μη βλαστημάς, χριστιανή μου, μέσα στον ιερό τον τόπο! Πορνείο ο ναός;»

«Κι ο Χριστός ο ίδιος το είπε για το ναό του Σολομώντα! Κι Εκείνος βλαστήμαγε;»

«Δεν το είπε!» τσατίστηκε ο άντρας της.

«Το είπε!»

«Δεν το είπε!»

«Το είπε!»

«Ε… Δεν το είπε κι έτσι ακριβώς…» έκανε το λάθος να τη διορθώσει ο Παναγιώτης.

«Κι εσύ πού ξέρεις, μπρε, τι είπε και τι δεν είπε είκοσι χρόνων σκατό; Μπροστά ήσουνα;»

«Γιατί, κοκόνα μου; Εσύ μπροστά ήσουνα;»

Τι το ήθελε ο Ιορδάνης και το ξεστόμισε; Τι μπουνταλά τον ανέβασε, τι χαϊβάνι ξεκαπίστρωτο τον κατέβασε δε λέγεται.

«Το γράφουν όλα τα βιβλία», της εξήγησε ο Παναγιώτης ήρεμα για να την καλμάρει κάπως.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

«Να τα χέσω τα βιβλία. Εμένα, άμα θες να ξέρεις, με το είπε ο παπα-Εφραίμ, που του το είχε πει ο παπα-Διαμαντής, που του το είχε πει ο ίδιος ο πάτερ Διονύσιος με τ' όνομα, που κρατούσε από την Καππαδοκία και ήξερε όλα τα γραμμένα κι όλα τα ειπωμένα απ' έξω κι ανακατωτά. Τι να μας πούνε τώρα τα σημερινά βιβλία; Μάθατε όλοι να κάνετε τους καμπόσους και πνεύμα να πουλάτε… Άι σιχτίρ!»

Μόλις το παραλήρημα τελείωσε, στράφηκε φουρκισμένη να φύγει από κοντά τους. Δεν τη σήκωνε ο οργανισμός της την αμφισβήτηση.

«Αυτό έτσι είναι στην Πόλη», σχολίασε ατάραχα ο άντρας της παρατηρώντας τη να φεύγει. «Τα λόγια της Σουλτάνας και τα φιρμάνια του Σουλτάνου αντίρρηση δε σηκώνουν…»

«Και μη σταυρώνεις έτσι τα χέρια σου, μπρε αχμάκη!» πέταξε η Σουλτάνα κοφτά την τελευταία της κουβέντα στον Νικήτα. «Χίλιες φορές σε το είπα! Θα μας βρει κανένα κακό και δε θα προφταίνουμε να το κάνουμε ζάφτι!»

Αμηχανία έπεσε. Ο Νικήτας, για να τη σπάσει, ακολούθησε τη γνωστή συνταγή. Να ρωτήσει για την πρόοδο του γιου του.

«Πώς πάει η προετοιμασία;» τον ρώτησε ρουτινιάρικα.

«Για ποιο πράγμα;»

«Για τις εξετάσεις, παιδί μου. Τι άλλο;»

Η ερώτησή του έμεινε μετέωρη. Γιατί εκείνη τη στιγμή ο Παναγιώτης είδε τη μητέρα του να βγαίνει από την κεντρική είσοδο του ναού. Έδειχνε τόσο κομψή και καλοβαλμένη όπως κάθε φορά που είχε καθήκοντα δημόσια. Στην εκκλησία, στα τσάγια της Φιλοπτώχου, στις συναντήσεις της Φιλεκπαιδευτικής. Τα γνώριμα της ρουτίνας πόση αίσθηση ασφάλειας χαρίζουν σε ταραγμένες ψυχές! Ήταν ακόμη μακριά για να καταφέρει να διακρίνει την έκφραση του προσώπου της και το βέλο που έπεφτε από το καπέλο της τον δυσκόλευε ακόμη περισσότερο.

«Ποια είναι αυτή δίπλα της; Δεν την έχω ξαναδεί. Φίλη;» ρώ-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

τησε τον πατέρα του ο Παναγιώτης, κοιτώντας παραξενεμένος την ψηλή γυναίκα που ήταν αγκαζαρισμένη με τη μάνα του και περπατούσε στα ψηλοτάκουνα παπούτσια της κούτσα σπρώξε σαν γκαστρωμένη καμήλα.

«Μη δίνεις σημασία, την ξέρεις τη μητέρα σου. Γνωρίζεται με τον κόσμο στο άψε σβήσε».

«Για γνωριμίες πήγε στην εκκλησία ή για να προσευχηθεί; Απ' όσο ξέρω, την προσευχή την κάνει μόνος του κανείς», μουρμούρισε ο γιος, κοιτώντας παραξενεμένος το αλλόκοτο θέαμα της μάνας του και της φίλης της.

Απόρησε καθώς κοιτούσε. Γνώριζε όλους τους συγγενείς τους και σχεδόν όλους τους οικογενειακούς τους φίλους από τις γιορταστικές συναθροίσεις και τις ζουρφίξ –τις καθιερωμένες επισκέψεις– της Παρασκευής. Χρόνια κρατούσε αυτό το αντέτι της μάνας του. Από μωρό ακόμη θυμόταν τις φίλες της να καταφθάνουν στην κανονισμένη εβδομαδιαία βίζιτα στο σπίτι τους, κουβαλώντας πάντα κάτι και για την αφεντιά του. Ζαχαρωτά από τον Χατζή Μπεκίρ ή προφιτερόλ από του Ιντζί. Ετούτη όμως δεν την είχε ξαναδεί ποτέ. Και τι σουλούπι ήταν αυτό που είχε η αθεόφοβη; Άμα της έβαζες ένα αρκαλίκι, ένα σαμαράκι στον ώμο, θα μπορούσε να βγάλει στην ανεργία όλους τους χαμαλαραίους του Καράκιοϊ και του Γιουκσέκ καλντερίμ μαζί. Οι πλάτες της ασφυκτιούσαν μέσα στο ταγέρ. Τα λαγόνια της ήταν έτοιμα να σκίσουν σαν χασέ τη βαμβακερή φούστα της. Αν της σήκωναν το βέλο κι εμφανιζόταν από κάτω ένας τουλουμπατζής, κανένας δε θ' απορούσε.

Τρία είναι τα πράγματα που κινούν τα ανθρώπινα: η απληστία, ο φόβος και η περιέργεια. Διαθέτοντας κατ' αρχάς το τρίτο, ο Παναγιώτης συνέχισε να χαζεύει το παράξενο θέαμα, σκοπεύοντας να τις πλησιάσει για να λύσει την απορία του. Λίγες στιγμές αργότερα θα διέθετε και το δεύτερο και μάλιστα εν αφθονία.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Εκείνη τη στιγμή, ο Νικήτας, που πρόσεχε σαν αρπακτικό, είδε το νεύμα της Χαράς. Φωτιά πήρε ολόκληρος στο τάκα τάκα. «Μη χαζεύεις! Γρήγορα! Τρέχα να φέρεις τον Διαμαντή με την καρότσα. Στο καπηλειό θα είναι», διέταξε εσπευσμένα το γιο του, ενώ σάρωνε το σοκάκι με ανήσυχο βλέμμα καθώς δεν έβλεπε πουθενά τον καροτσέρη που προφανώς είχε αγκαζάρει.

«Καρότσα για πέντε τετράγωνα;» απόρησε ο Παναγιώτης.

Το σπίτι τους ήταν κοντά, ποτέ δεν έπαιρναν άμαξα, πάντα, μα πάντα, με το πόδι το έκοβαν, για να φύγει το μπαΐλντισμα από το λιβάνι και να φρεσκάρουν λιγάκι το μέσα τους.

«Σους, μπρε! Κάνε αυτό που σε λέω. Άιντε, χωρίς πολλά πολλά! Τρέχα!»

Αυτό έκανε ο Παναγιώτης δίχως να χάσει άλλο χρόνο. Η ταραχή από τις φωνές και το αγρίεμα του πατέρα του έβαλε φτερά στα πόδια του. Αλλά του κόπηκαν λίγο πριν από τη μεγάλη πύλη του πραυλίου. Εκεί σταμάτησε απότομα· κι όχι μόνο εκείνος, και η καρδιά του μαζί. Γιατί εκεί αντίκρισε αυτό που απεύχονταν όλοι εδώ και δεκαπέντε μέρες τώρα· μια ντουζίνα πάνοπλους στρατιώτες, λες και θα αντιμετώπιζαν όχι τον Άγιο Κωνσταντίνο, αλλά τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο τον ίδιο. Είχαν φτάσει με ένα στρατιωτικό καμιόνι κι έκαναν μπλόκο. Ασυναίσθητα ο Παναγιώτης έψαξε να βρει το βιβλιάριο της σχολής που πιστοποιούσε την ηλικία του, ενώ μπροστά στα έντρομα μάτια του εμφανιζόταν η φιγούρα του Αλεκάκη να σέρνει τα βήματά του αλυσοδεμένος στην κακοτράχαλη γη της Ανατολίας. Μόλις αισθάνθηκε το σκληρό χαρτόνι στο χέρι του, ηρέμησε.

«Πάλι καλά. Ευτυχώς… Ευτυχώς, ο Άγιος με φύλαξε…» μουρμούρισε ανακουφισμένος, καθώς άρχισε να ανησυχεί τώρα για άλλον. Σκεφτόταν ποια θα ήταν η τύχη του αδελφού του, αν είχε κάνει την αποκοτιά να έρθει κι εφέτος για το ετήσιο τάμα του. Να μεταλάβει ανήμερα της γιορτής του προστάτη του

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

μέσα στο ναό, που ήταν αφιερωμένος στη χάρη του Αγίου Κωνσταντίνου. Μέχρι να ψελλίσει αυτά τα λόγια, οι στρατιώτες ακροβολίστηκαν κατά μήκος του περιβόλου, ενώ ο επικεφαλής αξιωματικός διέταξε τους πάντες να μείνουν ακίνητοι στις θέσεις τους ώσπου να διενεργηθεί ο έλεγχος των στοιχείων.

Ο Παναγιώτης στράφηκε και κοίταξε τον πατέρα του· άσπρος σαν πανί από σάβανο. Όπου να 'ναι νόμιζες πως θα τυλίξουν και τον ίδιο μ' αυτό. Έβαλε το χέρι του στο σακάκι κι έβγαλε το βιβλιάριο της σχολής. Το σήκωσε όσο ψηλότερα μπορούσε και το ανέμισε προς το μέρος του Νικήτα, για να του δώσει κουράγιο, να του πάρει τον θανάσιμο φόβο, αν και ήταν δύσκολο έπειτα απ' όσα είχε ακούσει για την περίπτωση του Αλεκάκη. Αλλά… τι διάολο! Επίσημο έγγραφο ήταν, με βούλες και σφραγίδες της Τουρκικής Δημοκρατίας, δεν μπορούσαν να το αγνοήσουν όσο και να ήθελαν.

Καμιά διαφορά. Παρ' όλη τη χαιρετούρα του με το χαρτί στο χέρι, ο πατέρας του παρέμενε πεισματικά κατάλευκος από την τρομάρα του. Ο Παναγιώτης έκανε ένα βήμα προς το μέρος του μήπως και δεν τον είχε προσέξει. Ταυτόχρονα ανοιγόκλεινε το στόμα του, ελπίζοντας πως θα μπορούσε να διαβάσει τα χείλη του: «Μη φοβάσαι… Μη φοβάσαι…» του ψιθύριζε.

«*Ντουρ!* Στάσου!» άκουσε δίπλα του τη διαταγή του αξιωματικού για να σταματήσει, ενώ ταυτόχρονα του άρπαζε με μανία το χαρτί από το χέρι, κοντεύοντας να του το ξεριζώσει.

Ο γιος έγινε ασορτί με τον πατέρα του εκείνη τη στιγμή. Σχεδόν ένιωθε το αίμα να φεύγει αστραπιαία από το κεφάλι του. Δεν έκανε πάνω από μισό λεπτό να επανέλθει. Ο αξιωματικός έριξε μια ματιά στο βιβλιάριο και εμφανώς απογοητευμένος που δεν είχε ξετρυπώσει κελεπούρι, τον παράτησε και προχώρησε στο βάθος. Ο Παναγιώτης ανάσανε. Τώρα ήταν καιρός να ανασάνουν και οι δικοί του άνθρωποι που αγωνιούσαν. Στράφηκε προς το επιτροπικό γραφείο, πλησιάζοντας τον πατέρα του με χαμό-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

γελο ανακούφισης. Την ίδια ανακούφιση έλπιζε να του μεταδώσει άμεσα και να τον απαλλάξει από την αγωνία.

Αμ δε! Είχε δεν είχε κάνει δέκα βήματα, όταν άκουσε τις φωνές από την είσοδο της εκκλησιάς· βλαστήμιες στα τουρκικά, κατάρες κι αναθέματα στα ελληνικά. Κάποιος έκοβε εκείνη τη στιγμή εισιτήριο για το Εσκί Σεχίρ, πιθανότατα χωρίς επιστροφή. Ο Παναγιώτης σταυροκοπήθηκε από μέσα του που δεν ήταν αυτός, ο Κωνσταντής τους ή κάποιος από τους ανθρώπους που αγαπούσε. Άσχημο, αλλά πόσο ανθρώπινος και πόσο απάνθρωπος μαζί είναι ο φόβος!

«Είδες, πατέρα, που σου τα έλεγα; Το βιβλιάριο έκανε τη δουλειά του μια χαρά», φώναξε από τον ενθουσιασμό του πολύ πριν τον πλησιάσει.

Ο πατέρας του όμως παρέμενε κάτωχρος, με τα χέρια του να τρέμουν και το στόμα του να χάσκει ορθάνοιχτο, σάμπως να σκάλωσε το «α» της αγωνίας στα κατάξερα χείλη του. Δεν του έριξε ούτε ένα βλέμμα παρ' όλες τις φωνές και τις χειρονομίες του. Τα μάτια του, θαρρείς το μόνο ζωντανό κομμάτι πάνω του, παρέμεναν επίμονα καρφωμένα στο βάθος. Με τις κόρες διασταλμένες, άστραφταν από την έξαψη.

«*Ουρούμ! Κιοπέκ ογλού*!»* ωρυόταν μακρύτερα ο Τούρκος αξιωματικός.

Ποιος; αναρωτήθηκε μέσα του ο Παναγιώτης, καθώς κοιτούσε την ταραχώδη προσήλωση του πατέρα του και ταυτόχρονα άκουγε το πρόγκηγμα και τις τουρκικές βρισιές. *Ποιος να είναι ο τυχερός κι ο μπαμπάς μου έχει χάσει την ανάσα του; Γνωστός του το δίχως άλλο… Για τους φίλους του είναι ικανός και το βρακί του να βγάλει και να δώσει.*

Τον είχε πλησιάσει πια. Ήταν δίπλα του. Μια στιγμή μονάχα ήθελε για να ανοίξει το στόμα του και να τον ρωτήσει. Δεν

* *Ουρούμ! Κιοπέκ ογλού!*: Ρωμιέ! Γέννα σκύλας!

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

πρόλαβε. Θα την έλυνε όμως την απορία του ακόμη και χωρίς την ερώτηση. Θα την έλυνε με τον τραγικότερο τρόπο.

Προτού προλάβει να προφέρει οτιδήποτε, ο πατέρας του πετάχτηκε κι όρμησε μπροστά σαν κεραυνοβολημένος. Η καρδιά του, δέκα μέτρα μπροστά από τα βήματά του. Εκείνη κυνηγούσε να πιάσει.

«*Κατς παρά; Κατς παρά;*»* άκουγε τη φωνή του να ουρλιάζει καθώς έτρεχε.

Ο Παναγιώτης στράφηκε και τον κοίταξε, καθώς έβγαζε με πρεμούρα και κούναγε κροταλίζοντας κατά το μέρος του αξιωματικού το μικρό πουγκί που έκρυβε πάνω του. Χρόνια τώρα, αυτό το μικρό πουγκί το κουβαλούσε πάντα ο πατέρας του επάνω του, όταν τα πράματα χάλναγαν στην Πόλη και μαύρα σύννεφα σκέπαζαν τις ψυχές των Ρωμιών.

«Ποτέ δεν ξέρεις με αυτούς τους αντίχριστους! Ποτέ δεν ξέρεις πού θα σε ανταμώσει το κακό κι αν θα προλάβεις να το αντιμετωπίσεις εκείνη τη στιγμή», έλεγε και ξανάλεγε, όταν η Χαρά τον επιτιμούσε επειδή κουβάλαγε στο κεμέρι του τόσες χρυσές λίρες.

«Ναι, δε λέω, αμά μέσα στις στράτες και μάλιστα στα παζάρια με τόση λίρα πάνω σου; Σφαγμένο θα σε φέρουν καμιά ώρα…»

«Δεν υπάρχει άλλη λύση, σε λέω. Εμένα δες! Ο μόνος τρόπος γι' αυτό τον κακό μπελά που έχουμε στο κεφάλι μας είναι το μπαχτσίσι. Η λίρα δε μιλάει μήτε αρμένικα, μήτε ρωμαίικα, μήτε τουρκικά. Όλοι μια χαρά την καταλαβαίνουν τη γλώσσα της… Άσε κι έχω το κεφάλι μου ήσυχο…» εξηγούσε καθησυχαστικά και, οφείλουμε να ομολογήσουμε, πολύ πειστικά: «Μια χαρά με τον παρά μου ταιριάζω τη δουλειά μου».

Αυτό προσπάθησε να κάνει και τώρα ο Νικήτας. Να ταιριά-

* *Κατς παρά;*: Πόσα λεφτά;

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ξει τη δουλειά του, να αντιμετωπίσει το κακό. Έτρεχε και οι λίρες στο μικρό πουγκί ντιντίνιζαν, προσπαθώντας να δελεάσουν τον Τούρκο αξιωματικό, όπως δελεάζει ένα καλοθρεμμένο σκυλήκι την παλαμίδα του Βοσπόρου. Αν βέβαια δεν είναι χορτάτη.

Ο αξιωματικός όμως ήταν. Δεν τσίμπησε. Αντέδρασε στο σαγηνευτικό ντιντίνισμα της λίρας σαν εκ γενετής κωφάλαλος. Μήτε που έδωσε σημασία. Και δώσ' του ο Νικήτας να ουρλιάζει σαν αλλόφρων και να έχει βγάλει μαζί κι ένα μάτσο χαρτονομίσματα για να ενισχύσει λίγο το οικονομικό του γιουρούσι.

«Γιατί αμά;» αναρωτήθηκε ο Παναγιώτης.

Μέχρι που άκουσε.

«Κωνσταντή μου!»

Αυτή η φωνή… Ήταν η φωνή της μάνας του που σπάραζε.

«Γιόκα μου!»

Μια νέα καυτή λάβα φόβου ξεχύθηκε στα σωθικά του Παναγιώτη. Ασυναίσθητα ανοιγόκλεισε τα μάτια του προσπαθώντας να κοιτάξει καλύτερα ανάμεσα στο μαρμαρωμένο πλήθος και στους αφιονισμένους στρατιώτες.

«Τι; Γιατί;» αναρωτήθηκε εμβρόντητος και κάθιδρος.

Μέχρι που είδε. Κι έπαψε να αναρωτιέται μια και καλή. Είδε δυο πεταμένες γόβες με τα τακούνια τους σπασμένα· κι ένα καπελάκι με βέλο να κυλά μόνο του στην κατωφέρεια της αυλής. Είδε το περουκάκι της μάνας του να κρέμεται αναμαλλιασμένο στο χέρι ενός ζαπτιέ· και το ταγέρ σκισμένο πέρα πέρα. Είδε σπρωξιές, κλοτσιές, στανιό και χλεύη. Κι ένα πρόσωπο τρομοκρατημένο, έναν άνθρωπο να τον σβαρνίζουν σαν άδειο σακί. Έναν άνθρωπο τόσο αξιολύπητο, που η οδυνηρή εικόνα του θα πλημμύριζε με δάκρυα την καρδιά του Παναγιώτη ακόμη κι αν αυτός δεν ήταν ο Κωνσταντής… Ο αδελφός του, που είχε μασκαρευτεί για να μπορέσει και φέτος να εκπληρώσει το τάμα του και να μεταλάβει ανήμερα της γιορτής του.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

2

Δεν τον χωρούσε ο τόπος, όχι πως είχε και πολύ από δαύτον. Δέκα μέτρα όλο κι όλο ήταν το μαγαζί του Νικήτα μέσα στη μεγάλη στοά του Αιγυπτιακού Παζαριού κι από τα δέκα μέτρα, τα οχτώ τα έπιανε το εμπόρευμα: σακιά με βοτάνια, κουτιά με αποξηραμένα άνθη, ράφια με μπουκαλάκια αποσταγμάτων, πέτρες, ρίζες και χαρμάνια μυστήρια που γιάτρευαν πάσα νόσο. Αλλά κυρίως λουκούμια και παστέλια με μια μυστική συνταγή μαστίχας, που ο Νικήτας είχε αλιεύσει από ένα Χιώτη ζαχαροπλάστη όταν ζούσαν στην Αλεξάνδρεια. Φημισμένα σε όλη την Πόλη ήταν τα λουκούμια του, εφάμιλλα του Χατζή Μπεκίρ.

Ούτε που τους έδινε σημασία. Πραμάτειες και πελάτες δεν υπήρχαν εκείνη τη μέρα στο μυαλό του Νικήτα. Το φούσκωμα που είχε του έκοβε την ανάσα και οι καμπάνες της Αγια-Σοφιάς θαρρείς βροντούσαν μέσα στο κεφάλι του. Η καρδιά του σαν μεθυσμένος καϊκτσής σε φουρτούνα τραμπαλιζόταν μέσα στο στήθος του, μια έτρεχε σαν παλαβή, μια θαρρούσε πως θα σταματήσει από την αγωνία. Τέτοιο ζόρι δε θυμόταν να είχε ξαναπεράσει, ούτε και είχε αισθανθεί ποτέ τόσο ανίσχυρος. Αυτή τη φορά, ακόμη και το περιώνυμο πουγκί του στάθηκε ανήμπορο να τον σώσει. Όχι αυτόν τον ίδιο· το γιο του τον πρωτότοκο, το καμάρι του, τον Κωνσταντή του.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Από τα χτες το πρωί που τον συνέλαβαν και τον έσυραν κλοτσοπατώντας στο τμήμα, ο Νικήτας μάτι δεν είχε κλείσει. Ούτε και σ' έναν τόπο είχε σταθεί για πάνω από ένα λεπτό. Παρεκτός κι όταν εψές, αργά το βράδυ, είχε καταφέρει κι είχε ανταμώσει τον Μουσταφά μπέη, το διοικητή του αστυνομικού τμήματος του Ταρλάμπασι. Σαν φρουρός στην πύλη του Ντολμά Μπαχτσέ είχε σταθεί μπροστά του· ακίνητος, σχεδόν μαρμαρωμένος. Μήτε μπροστά στην εικόνα της Μεγαλόχαρης δεν είχε σταθεί με τόσο δέος. Δικαίως. Ένα θαύμα γύρευε κι εκείνος τώρα. Μονάχα το στόμα του κουνιόταν· μιλούσε, μιλούσε και σταμάτημα δεν είχε. Με την ίδια σπασμένη φωνή σάμπως να έκαμνε την πιο βαθιά εξομολόγηση, με τις ίδιες παρακλητικές λέξεις σάμπως να έκανε προσευχή, με το ίδιο το τάμα να αποθέσει μπροστά στα πόδια του σωτήρα του, ενέχυρο της πίστης του. Δυο μασούρια λίρες ακούμπησε πάνω στο γραφείο του διοικητή. Κι ύστερα, σαν τέλειωσε όλη την κατάθεση της ψυχής και της τσέπης του, στάθηκε σαν κακοφτιαγμένο σκιάχτρο και περίμενε την κρίση και την απόφασή του.

«Δύσκολα…» είπε εκείνος μονάχα, κοιτώντας απλανώς την επιφάνεια του γραφείου του.

«Γιατί, εφέντη μ';» ρώτησε ο Νικήτας με φωνούλα τρεμάμενη σαν φλόγα καντηλιού που μόλις αχνοφέγγει στον δυνατό βοριά.

«Δύσκολα…» επανέλαβε ο διοικητής και κούνησε το κεφάλι του για να δώσει έμφαση στη δυστοκία της κατάστασης.

«Δεν έχω τρίτο μασούρι, τουλάχιστον όχι μαζί μου… Αν μου δώκεις όμως λίγο χρόνο, μέχρι μεθαύριο θα μπορέσω να το βρω. Θα πουλήσω την πραμάτεια μισοτιμής, θα δανειστώ, θα παρακαλέσω, στην ανάγκη θα ζητιανέψω…» διεύρυνε κατά τι την προσφορά του ο Νικήτας, πιστεύοντας πως ήταν θέμα χρημάτων.

Δεν ήταν όμως.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

«Ο Σελίμ, ο αξιωματικός που τον συνέλαβε, μόλις βγήκε από τη σχολή…» μουρμούρισε αργά και σιγανά ο Μουσταφά μπέης.

«Τι σημαίνει αυτό;»

«Ότι το κεφάλι του είναι πιο παραγεμισμένο κι από ντολμάς…»

«Από τι, μπέη μου;»

«Από ανοησίες!» πέταξε απότομα ο Μουσταφά κι έπειτα αναστέναξε. «Δυστυχώς, μπαίνουμε στην εποχή του Τουράν, αγαπητέ μου φίλε. Ο τουρανισμός έχει θρονιαστεί πάλι σε όλες τις σχολές και τα μυαλά των αξιωματικών μας…»

«Ο ποιος;» έκανε ο Νικήτας και τον κοίταξε σάμπως να μιλούσε αρβανίτικα με παριζιάνικη προφορά. Γρι δεν καταλάβαινε. Ούτε και τον ενδιέφερε ετούτος ο «τουρανισμός», όμως το να ακούει τον άνθρωπο που κρατούσε τα κλειδιά από τη φυλακή και τη ζωή του γιου του ήταν το καλύτερο που μπορούσε να κάνει εκείνη την ώρα.

«Ο τουρανισμός», επανέλαβε ο διοικητής αναστενάζοντας κι έπειτα, αφού τον κοίταξε και αντιλήφθηκε πως ο Νικήτας δε χαμπάρισε τίποτα, ρώτησε: «Έχεις ακουστά την *Τουρκ Μπιρλιγί*, την *Τουρκ Γιουρντού* και την *Τουρκ Γκιουτσού*;»

Ναι, ο Νικήτας είχε ακούσει για την *Τουρκική Ένωση*, την *Τουρκική Πατρίδα* και την *Τουρκική Δύναμη*, οργανώσεις και συλλόγους που είχαν ιδρυθεί στις αρχές του αιώνα και σκοπό είχαν τον εκτουρκισμό και την καθαρότητα του τουρκικού έθνους με κάθε μέσο. Είχαν πρωτοστατήσει στις σφαγές των Αρμενίων και στην εκδίωξη των Ελλήνων από τη Μικρασία. Ο τουρανισμός, δηλαδή ο παντουρκισμός, ήταν η ιδεολογία τους και δε δίσταζαν μπροστά σε κανένα μέτρο, προκειμένου να τον πετύχουν. Όμως αργότερα, όταν ο Κεμάλ ίδρυσε την Τουρκική κοσμική Δημοκρατία, αυτές οι οργανώσεις είχαν σχεδόν εξαφανιστεί. Θυμόταν τα λόγια του ίδιου του Ατατούρκ από μια αποστροφή της ομιλίας του στο Εσκί Σεχίρ. Την είχε διαβάσει στη

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Χουριέτ, στις 25 Ιανουαρίου του 1923: *«Έχω την εντύπωση πως ούτε ο πανισλαμισμός ούτε ο παντουρκισμός είναι λογική πολιτική για εμάς…»* Ο Νικήτας είχε πιστέψει τότε τον Κεμάλ όπως κι εκατομμύρια άλλοι Τούρκοι, Ρωμιοί κι Αρμένιοι, οι τελευταίοι μην μπορώντας να κάνουν κι αλλιώς. Άλλωστε, λίγο αργότερα ήρθε προς επίρρωση των ελπίδων τους και το Σύμφωνο Ελληνοτουρκικής Φιλίας. Πίστεψε λοιπόν ο Νικήτας πως όλες εκείνες οι οργανώσεις είχαν διαλυθεί ή είχαν αδρανοποιηθεί, άλλωστε δεν είχε μείνει πια στη Μικρασία κανένας Αρμένιος να σφαγιαστεί ούτε κι Έλληνας για να εκδιωχθεί.

Και να που τώρα, τρεις δεκαετίες αργότερα, ξανάκουγε τις ίδιες φρικιαστικές οργανώσεις που είχαν σβηστεί από τη μνήμη του. Και μάλιστα αυτή τη φορά τις άκουγε να καλούν και να καταδικάζουν κάποιο δικό του όνομα, το όνομα Κωνσταντίνος Κεσανλής.

«Μετά το θάνατο του Κεμάλ έχουν ξαναφουντώσει τα οράματα του τουρανισμού και της μεγάλης Τουρκίας», εξήγησε ο Μουσταφά μπέης βγάζοντάς τον από τις σκέψεις του.

«Μα ο Κωνσταντής μου απειλεί τη μεγάλη Τουρκία;» αναρωτήθηκε αφελώς ο Νικήτας.

«Κάθε ξένος, μη Τούρκος στη φυλή εδώ και τέσσερις γενιές, αποτελεί μια εν δυνάμει απειλή».

Ο Νικήτας τον άκουγε με ανοιχτό το στόμα.

«Δεν το λέω εγώ», συμπλήρωσε ο Μουσταφά μπέης. «Ούτε και οι περισσότεροι από τους πατριώτες μου. Καλά ζήσαμε χρόνια και ζαμάνια μαζί, καλά μπορούμε να ζήσουμε και στο μέλλον. Αυτή είναι η δικιά μου γνώμη, εγώ Οθωμανός ήμουν κι Οθωμανός έμεινα, ένας κοσμοπολίτης που πιστεύει πως μέσα στην Πόλη υπάρχει θέση για όλους. Για εσάς να βγάζετε και να αυγαταίνετε τους παράδες, και για μας να παίρνουμε μερτικό και να τους τρώμε», πρόσθεσε χαμογελώντας σαρδόνια. «Όμως…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

«Όμως τι;»

«Όμως τώρα, με τη βοήθεια της Γερμανίας, το πάνω χέρι το έχουν πάρει οι εθνικιστές. Αυτοί κάνουν κουμάντο, αυτοί ελέγχουν το δοβλέτι και τα χρήματα. Να, μόλις πριν από ένα μήνα οι Γερμανοί τούς έστειλαν πέντε εκατομμύρια χρυσά μάρκα. Αυτοί τους ξεσηκώνουν και τους στηρίζουν. Καταλαβαίνεις για τι πράγμα μιλάμε;»

Όχι, ο Νικήτας δεν καλοκαταλάβαινε. «Τι ζόρι τραβάνε οι Γερμανοί με τον Κωνσταντή μου;» αναρωτήθηκε με το προηγούμενο αφελές ύφος. Η επικείμενη οικογενειακή του τραγωδία είχε στείλει τη λογική για βρούβες. Το συναίσθημα είχε απλωθεί πέρα πέρα και είχε καταλάβει όλο του το είναι σαν κισσός σε βρεμένο ντουβάρι.

«Οι Γερμανοί απαίτησαν την επιστράτευση και την εκδίωξη των Ρωμιών, αν θεωρούμε διωγμό το να υπηρετήσει κανείς στον τουρκικό στρατό. Τώρα που κατέλαβαν και την Ελλάδα, δε θέλουν εχθρούς στα Στενά και στην Πόλη. Επέβαλαν την άποψή τους, και κάποιοι δικοί μας θερμοκέφαλοι άλλο που δεν ήθελαν. Ένας από αυτούς είναι δυστυχώς και ο Σελίμ… Δεν παίρνει από λόγια, Νικήτα εφέντη…»

«Από παράδες;» ρώτησε κατά τις γνώριμες και μέχρι τότε αποτελεσματικές συνήθειές του ο Νικήτας.

«Ούτε από παράδες. Αυτό και μόνο δείχνει πόσο άμυαλος είναι. Σε συνδυασμό με τον εθνικιστικό φανατισμό του κάνει αυτό που ζητάς αδύνατο… Λυπάμαι, φίλε μου…»

Δεν έφυγε. Όχι, ο Νικήτας δεν έφυγε. Έβγαλε επιτόπου και το χρυσό ρολόι του με τα μικρά διαμάντια, δώρο του πατέρα του παντοτινό, που του το είχε αφήσει πεθαίνοντας. Έγραφε πάνω το όνομα και τη γενέθλια πατρίδα: *Κωνσταντίνος Κεσανλής, Χίος*. «Για να σου θυμίζει πάντα τον τόπο μας· την πίστη και τη φυλή μας. Για να μην ξεχάσεις ποτέ…» του είχε πει στο νεκροκρέβατό του ο πατέρας του.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Κι όμως, τώρα ξεχνούσε. Θυσίαζε μια σπάνια παρακαταθήκη για να κερδίσει μια πολύτιμη ζωή. Άλλωστε, η εκκλησία στην οποία ήταν επίτροπος του θύμιζε πάντα την πίστη του και η γλώσσα τού θύμιζε πάντα τη φυλή του. Στο κάτω κάτω, σημασία τώρα δεν είχαν οι κούφιοι συναισθηματισμοί, σημασία είχε να σωθεί το παιδί του.

«Δώσ' του κι αυτό… Βαρύτιμο και δυσεύρετο, ένα πραγματικό κομψοτέχνημα από τεχνίτες Φλωρεντινούς. Δώσ' του το να πιάσει τόπο, μπέη μου…»

Ο διοικητής το πήρε στα χέρια του και το εξέτασε με μάτια που έλαμπαν από έξαψη. Ζύγισε στο χέρι του τις αλυσίδες και τα καπάκια από χρυσό μασίφ, επιθεώρησε τις πολύτιμες πέτρες στη θέση των αριθμών και διαπίστωσε την ακρίβεια του μηχανισμού του ελέγχοντας την ώρα. Τέλος πρόσεξε τις ρωμαίικες λέξεις, τον τόπο και το όνομα στο καπάκι. «Του πατέρα σου;» ρώτησε μονάχα.

Ο Νικήτας κούνησε το κεφάλι συγκατανεύοντας.

Κατόπιν ο διοικητής το έπαιξε για λίγο σαν κεχριμπαρένιο κομπολόι στο χέρι του και αργά αργά το έσπρωξε ξανά πίσω στον ιδιοκτήτη του. «Πάρ' το».

«Κοστίζει πολλά μασούρια λίρες, εφέντη μ'. Η αξία του είναι ανεκτίμητη. Αλήθεια», αντιγύρισε ο Νικήτας.

«Σε πιστεύω, φίλε μου. Στ' αλήθεια η αξία του είναι ανεκτίμητη. Εμείς οι Τούρκοι μοιάζουμε πολύ μ' εσάς τους Ρωμιούς. Τις ίδιες αξίες έχουμε στη ζωή μας· την οικογένεια πρώτα απ' όλα, την πίστη μας, τις παραδόσεις μας και το λόγο μας που μετράει. Αυτό το ρολόι ήταν κάποτε του πατέρα σου. Γι' αυτό είναι ανεκτίμητο…»

«Τώρα όμως κινδυνεύει ο γιος μου», δικαιολογήθηκε κάπως ντροπιασμένος ο Νικήτας.

«Και θα κινδυνέψει ακόμη περισσότερο αν δει αυτό το ρολόι ο Σελίμ. Η ρωμαίικη λέξη που είναι σκαλισμένη πάνω θα τον

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

εκνευρίσει σίγουρα. Ο τόπος που αναφέρεται θα του θυμίσει τους τόπους που είχαμε και χάσαμε από σας. Αυτό για έναν εθνικιστή είναι θανάσιμη πρόκληση. Πάρ' το πίσω, το καλό που σου θέλω…»

Διστακτικά, νικημένα, απογοητευμένα, ο Νικήτας άπλωσε το χέρι και πήρε το ρολόι πίσω. Στάθηκε για μια στιγμή αναποφάσιστος κι αμήχανος. Ένα ερώτημα του τσουρούφλιζε το μυαλό και την καρδιά. «Με το γιο μου; Τι θα γίνει;»

«Ό,τι είναι γραμμένο. Το κισμέτ θα πει… Θα πάρει το δρόμο του…» αποκρίθηκε ο Ανατολίτης που καθόταν από την άλλη μεριά του γραφείου.

«Και οι λίρες; Δεν μπορούν να κάνουν κάτι;» ψέλλισε για τελευταία φορά ο Νικήτας.

«Ίσως μπορούν να ξαναγράψουν μερικές σελίδες στο κισμέτ», χαμογέλασε ο διοικητής. «Όμως πρέπει να τις δώσεις σ' αυτούς που κρατάνε το μολύβι και το τεφτέρι… Στον αξιωματικό του τρένου που θα τους μεταφέρει στο Εσκί Σεχίρ για να τον προσέχει στη διαδρομή· στο στρατολόγο του κέντρου υποδοχής για να τον στείλει σε καλό στρατόπεδο· και στο διοικητή του στρατοπέδου για να τον απαλλάξει από βαριές υπηρεσίες… Με καταλαβαίνεις, έτσι δεν είναι;»

Ίσως ήταν η πρώτη φορά που ο Νικήτας καταλάβαινε απολύτως. Τώρα που μιλούσαν οι παράδες, το εμπορικό μυαλό του πήρε μπροστά για τα καλά. «Καταλαβαίνω, μπέη μου… Σ' ευχαριστώ».

«Μη μ' ευχαριστείς, δεν έχω κάνει και τίποτα μέχρι τώρα. Άλλωστε, τόσα χρόνια ψωνίζω από το μαγαζί σου. Γνωστοί είμαστε, *τζάνιμ*…»

«Θα κάνω κατά πώς με δασκάλεψες. Θα τις δώσω σ' αυτούς που κρατάνε το μολύβι και το τεφτέρι της ζωής του παιδιού μου», είπε τις τελευταίες του κουβέντες και άπλωσε τα χέρια να πάρει τα δυο μασούρια από το γραφείο.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Ο Μουσταφά μπέης όμως τον σταμάτησε. Ο Νικήτας τον κοίταξε παραξενεμένος· όχι για πολύ. Γιατί ο διοικητής αμέσως μετά πήρε ένα μαχαίρι κι έκοψε το πρώτο μασούρι στη μέση. Πήρε το ένα κομμάτι και το έχωσε γρήγορα γρήγορα στην τσέπη του. Κατόπιν έκανε νόημα στον Νικήτα να πάρει τις υπόλοιπες.

«Φίλε μου, χαίρομαι που ακούς τις συμβουλές μου. Είμαι κι εγώ ένας από αυτούς που κρατάνε ένα μικρό τεφτέρι. Άρα, δικαιούμαι μερίδιο», πρόσθεσε και, βγάζοντας ένα μολύβι, συμπλήρωσε ένα χαρτί που, αφού σφράγισε και υπόγραψε, έτεινε στον εμβρόντητο Νικήτα. «Αυτό που μπορώ να κάνω είναι να τον κρατήσω εδώ για να φύγει με το επόμενο τρένο και όχι αύριο. Έχετε λίγες μέρες καιρό για να τον επισκεφτείτε και να τον χορτάσετε όσο τραβάει η ψυχή σας. Ύστερα, έλα πάλι από εδώ να σου πω ποιος αξιωματικός θα είναι επικεφαλής στο τρένο και τι μπορείς να κάνεις με εκείνον…» πρόσθεσε καθώς έδειχνε στον Νικήτα την πόρτα του.

Η Χαρά τον περίμενε στο σπίτι σε αλλόφρονα κατάσταση. Πληγιασμένα ήταν τα γόνατά της και γδαρμένα τα χέρια της. Παρ' όλες τις συνεχείς απειλές, τα άγρια σιχτιρίσματα και τα βίαια σπρωξίματα, για ώρα έτρεχε πίσω από τους στρατιώτες που έσερναν το γιο της και γονατιστή έφτασε να παρακαλάει τον επικεφαλής να τον αφήσει να φύγει. Όχι πως είχε πιθανότητες. Ένιωθε όμως τρανό το χρέος της μάνας, να προσπαθήσει όσο μπορεί. Δεν κατάφερε τίποτα πέρα από το να ματώσει ολόκληρη πάνω στις τραχιές πέτρες του καλντεριμιού.

Ακόμη και τη στιγμή που ξαναγύρισε ο άντρας της στο σπίτι τους στο Τζιχανγκίρ, η Χαρά σ' αυτή την κατάσταση τον καρτερούσε, βρόμικη, αναμαλλιασμένη, ατημέλητη, γεμάτη ξεραμένα αίματα στα χέρια και τα πόδια της. Αν και τα γόνατά της ήταν σε ελεεινή κατάσταση, γιατρό δε δέχτηκε να φέρουν. Μόνο έπεσε ξανά στα τέσσερα, μπροστά στο εικόνισμα της Πανα-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

γίας και παρακαλούσε τη Μεγαλόχαρη να βοηθήσει το παιδί της. «Μάνα είσαι κι εσύ, Παναΐα μου, με καταλαβαίνεις… Βοήθησέ με… Βοήθησέ με…»

Ο Νικήτας τη βρήκε να παστρεύει και να συγυρίζει τη σκοτεινή κρυψώνα του Κωνσταντή μέσα στο ντουβάρι. Ποιος ξέρει τι χιμαιρική δύναμη πήρε από τις συνεχείς προσευχές και από τα λόγια της παρηγοριάς του αντρός της και θεώρησε σχεδόν βέβαιο μέσα στην παραφροσύνη της πως εκείνος θα επιστρέψει κουβαλώντας το παιδί στο σπίτι. Διαψεύστηκε οικτρά. Όταν τον είδε να δρασκελά την εξώπορτα μονάχος, νέες οιμωγές ξεχύθηκαν από τα στεγνά της χείλη. Όποιο ρούχο κατάφερε και γλίτωσε από τον πρωινό της οδυρμό κουρελιάστηκε τις επόμενες ώρες. Στιγμές στιγμές κρατούσε το κεφάλι της σφιχτά με τα δυο της χέρια και μιλιά δεν έβγαζε, κι άλλες φορές, πάλι, πεταγόταν αίφνης πάνω κι άρχιζε να ουρλιάζει, να καταριέται και να τραβά τα μαλλιά της από την απελπισία. Όλη τη νύχτα και το επόμενο πρωί έτσι τα πέρασε και μιλιά δεν καταδέχτηκε να ακούσει από το στόμα του Νικήτα. Της αρκούσε που τον είδε να έρχεται μόνος, της αρκούσε που είδε το συνοφρυωμένο σήκωμα των φρυδιών του και το κούνημα της κεφαλής του, που επιβεβαίωναν την αποτυχία.

Όταν κατάφερε να έρθει κάπως στα σύγκαλά της ήταν περασμένες δέκα το πρωί. Τότε μονάχα, σαν στέρεψαν όλες οι δυνάμεις της, κατόρθωσε να προσπεράσει το μελανό παρόν και να σκεφτεί το μελανότερο μέλλον. «Τι θα το κάνουν το γιαβρί μου;» ρώτησε αχνά.

«Θα το κρατήσουν εδώ…» ξεκίνησε ο Νικήτας, αλλά μόλις είδε την ελπίδα να αστράφτει στα μάτια της γυναίκας του, φανέρωσε βιαστικά και τη συνέχεια. «Για τρεις-τέσσερις μέρες. Αυτό μονάχα κατάφερα…»

«Για τρεις μέρες; Μόνο;» ψέλλισε η Χαρά. «Κι έπειτα;»

Ο Νικήτας σήκωσε τους ώμους, δείγμα της ανημποριάς και

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

της άγνοιάς του. «Μάλλον για το Εσκί Σεχίρ θα τραβήξουν», συμπλήρωσε.

«Πάλι καλά. Άλλους τους σέρνουν στο Ερζερούμ και το Άσκαλε…» μονολόγησε η Χαρά, ριγώντας στην προοπτική των δύο κολαστηρίων, όπου εκατοντάδες χιλιάδες Ρωμιοί κι Αρμένιοι είχαν αφήσει τα κόκαλά τους στη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου.

Ο Νικήτας έβλεπε τη Χαρά του κι έκλαιγε το μέσα του. Μια τέτοια οδυνηρή προοπτική δε θα την άντεχε η γυναίκα του. Σώπασε λοιπόν και μόνο το αναμαλλιασμένο κεφάλι της χάιδεψε, προσπαθώντας να γαληνέψει το ανήμερο που λυσσομανούσε εντός της.

«Θέλω να τον δω», του είπε εκείνη.

«Θα τον δεις».

«Πότε;»

«Σήμερα! Το κανόνισα με τον Μουσταφά μπέη για το απόγευμα».

Δεν ξέρουμε αν υπήρξε στ' αλήθεια παράλυτος που γιατρεύτηκε με μια παραίνεση, ούτε ποια λόγια ειπώθηκαν για τη γιατρειά, όμως εκείνη τη στιγμή, μέσα στο μεγάλο σαλόνι των Κεσανλήδων, ένα πραγματικό θαύμα συντελέστηκε. Στην προοπτική της αντάμωσης που άνοιξαν τα τελευταία λόγια του Νικήτα, η Χαρά σηκώθηκε αμέν αμέν, έσιαξε λίγο τα μαλλιά της και κατόπιν τράβηξε ίσα στο λουτρό χωρίς να πει ούτε μια κουβέντα. Πριν διαβεί ακόμη την πόρτα του, είχε βγάλει από πάνω της το κουρελιασμένο φουστάνι και τα βρομισμένα μποτίνια της.

«Το απόγευμα είπα, κοκόνα μου. Έχεις ώρα, μη βιάζεσαι έτσι, θαρρείς και σε πήραν στο κατόπι τα σκυλιά απ' τα ταμπάκικα…»

Φωνή βοώντος εν τη ερήμω. Της πρότεινε να αναπαυτεί λιγάκι μέχρι το μεσημέρι, δυνάμεις να κρατήσει για το απόγευμα,

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

όμως ούτε κι εκείνος είχε όρεξη για ανάπαυση. Άλλα προείχαν τώρα. Να σκεφτεί καλά, να δει τι θα πράξει. Τι μπορεί στ' αλήθεια να κάνει για να βοηθήσει τον Κωνσταντή τους, να αλαφρύνει το βάρος και τη θέση του. Τρεις μέρες δεν ήταν πολύ. Τρεις μέρες δεν ήταν τίποτα. Στο πιτς φιτίλι θα περνούσαν. Και πάλι, εφόσον ο διοικητής κρατούσε το λόγο του.

«Με τους Τούρκους ποτέ δεν ξέρεις…» μουρμούρισε και σηκώθηκε.

Πέρασε πρώτα από το ποτοποιείο του Κωνσταντή στο Πέρα, να ειδοποιήσει τα τσιράκια να μην τον περιμένουν και να δώσει εκείνος τις εντολές για τα πρεπούμενα της μέρας, κι έπειτα τράβηξε γραμμή στο Ζωγράφειο να βρει το γυμνασιάρχη που είχε πολλά αλισβερίσια με το Πατριαρχείο αλλά και φίλος καλός ήταν με τον τεκ-μουτεβελή, τον διορισμένο από την τουρκική κυβέρνηση επίτροπο. Μπας και μεσολαβήσει, μπας και μιλήσει στους ανωτέρους του και κάτι καλό καταφέρει.

Τίποτα δεν έγινε. Ο κύριος Αρχοντίου, ο γυμνασιάρχης, του ανακοίνωσε μετά λύπης του πως δεκάδες γονείς βρίσκονταν στην ίδια απελπιστική θέση με τη δική του και τον επισκέπτονταν κάθε μέρα γυρεύοντας τη βοήθειά του. Δυστυχώς ο μουτεβελής δεν έπαιρνε από λόγια για το συγκεκριμένο ζήτημα και του το είχε ξεκόψει από την αρχή: «Και οι χριστιανοί είναι πολίτες της Τουρκικής Δημοκρατίας με τις ίδιες υποχρεώσεις και τα ίδια δικαιώματα!»

Ο Νικήτας γέλασε σαν παλαβός μόλις άκουσε την κουβέντα του Τούρκου επιτρόπου· με ένα γέλιο που τράνταξε υστερικά το κορμί του, που γέμισε τα μάτια του δάκρυα. «Δικαιώματα;» μονολόγησε, με το στήθος του να ανεβοκατεβαίνει ακόμη και την ανάσα του να κόβεται από το λαχάνιασμα σαν τελείωσε με το γέλωτα. «Ποια δικαιώματα;»

«Πρέπει να υπηρετήσουν όλοι στον τουρκικό στρατό μού είπε, κύριε Κεσανλή. Αυτά ήταν τα τελευταία λόγια του», εξή-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

γησε ο κύριος Αρχοντίου με σπασμένη φωνή. «Δύσκολα ζαμάνια είπε. Η πατρίδα τούς χρειάζεται…»

«Ποια πατρίδα;» αναρωτήθηκε ο Νικήτας χωρίς να μπορέσει να αποφύγει ένα σαρκαστικό τόνο στη χροιά της φωνής του.

Ο κύριος γυμνασιάρχης κοίταξε πανικόβλητος γύρω του κι έπειτα πρόσθεσε με φωνή αρκετά πιο δυνατή από το συνηθισμένο. «Η Τουρκία, κύριε Κεσανλή! Η Τουρκία! Γι' αυτή την πατρίδα μιλάμε!» Και κατόπιν, πολύ χαμηλόφωνα και πολύ παρακλητικά: «Επιτέλους… Προσέχετε τι λέτε. Θέλετε να μας κλείσουν το σχολείο;»

«Δεν τους γυρεύουν για να υπηρετήσουν. Ξέρουμε πολύ καλά και οι δυο για ποιο λόγο τούς μαζεύουν… Εκκαθάριση κάνουν… Εκκαθάριση».

«Ας υποθέσουμε πως ο ισχυρισμός σας είναι σωστός. Ακόμη κι έτσι, αυτό που έχει σημασία είναι να σωθεί η γλώσσα μας, η πίστη μας και, κυρίως, η παιδεία μας. Φυλάττουμε Θερμοπύλες εδώ, αγαπητέ μου. Ύψιστο καθήκον να διαφυλάξουμε τη συνέχεια των παραδόσεων της ομογένειας και την παρουσία της στη Βασιλεύουσα. Ο ένας δεν έχει σημασία…»

«Ο ένας δεν έχει σημασία;» ψέλλισε ο Νικήτας, αδυνατώντας να πιστέψει την κατακλείδα του λογυδρίου. Ένιωσε τη γη να φεύγει κάτω από τα πόδια του. Τουλάχιστον ο Μουσταφά μπέης, το προηγούμενο βράδυ, τέτοια κούφια λόγια ούτε που τα καταδέχτηκε. Άπλωσε το χέρι του στην κρεμάστρα και πήρε το καπέλο του με βαριές κινήσεις. «Έχετε παιδιά, κύριε Αρχοντίου;» ρώτησε κουρασμένα.

Ο γυμνασιάρχης σήκωσε το κεφάλι νεύοντας αρνητικά.

«Οικογένεια; Σύζυγο;» συνέχισε.

«Όχι…»

«Τότε χάνω τζάμπα και βερεσέ την ώρα μου. Μιλάς σαν μεγαλόστομος αρχιμανδρίτης από άμβωνος…» μουρμούρισε αργά και καταβεβλημένα, κι έφυγε χωρίς να πει άλλη κουβέντα.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Μόλις βγήκε στο δρόμο και πήρε την ανηφοριά για τη Μεγάλη Οδό, το μάτι του έπεσε στο Ελληνικό Προξενείο που βρισκόταν μόνο λίγα μέτρα μακρύτερα από το ρωμαίικο σχολείο. Δυο Τούρκοι φρουροί ραχάτευαν μπρος στην είσοδό του, καπνίζοντας στη λιακάδα· μια λιακάδα που είχε φέρει ο Αλλάχ μόνο για δαύτους, για τους πιστούς Του. Ο δικός του Θεός είχε ξημερώσει αντάρα και σκοτεινιά.

Τους κοίταξε για λίγο με ενδιαφέρον· τις φαιόχρωμες στολές τους με την ημισέληνο στο κασκέτο, τα όπλα που κρατούσαν με την ξιφολόγχη περασμένη και κουμπωμένη στην άκρη της κάννης. Κάπως έτσι θα ήταν ντυμένος και ο γιος του από την επόμενη εβδομάδα. Την ίδια στολή θα φόραγε, το ίδιο κασκέτο στο κεφάλι με την κόκκινη ημισέληνο. Όμως όπλο δε θα κρατούσε. Όπλο δεν έδιναν στους Ρωμιούς. Το πιθανότερο ήταν να το ένιωθαν απλώς στο σκυμμένο και υποταγμένο σβέρκο τους.

Στάθηκε για μια στιγμή μπροστά στο κτίριο. Οι στρατιώτες μήτε που του έδωσαν σημασία. Σάμπως ο πρώτος ή ο τελευταίος ήταν που κοντοστεκόταν λαχανιασμένος στον ανήφορο να ξαναβρεί την κομμένη ανάσα του; Ο Νικήτας, όμως, δεν είχε σταθεί για τούτο. Έτσι κι αλλιώς, η ανάσα η δικιά του ήταν κομμένη από τα χτες και καμιά ανάπαυση δε θα την αποκαθιστούσε. Για άλλο λόγο σταμάτησε, άλλο σκεφτόταν. Το συλλογιζόταν καθώς κοιτούσε τη γαλανόλευκη να κυματίζει από το μπαλκόνι του πρώτου ορόφου. Με φανερό δέος και κρυμμένη περηφάνια την κοιτούσε. Λόγια από χρόνια ξεχασμένα του ξανάρθαν στο νου, στίχοι στα χείλη από τότε που τραγουδούσε κρυφά στο υπόγειο του σχολείου τους στην Ευαγγελίστρια μαζί με το δάσκαλό τους τον Εθνικό Ύμνο, προτού εκείνος απελαθεί βέβαια εκών άκων από την Πόλη. Ένιωσε έντονη την παρόρμηση να δρασκελήσει το κατώφλι, να ζητήσει βοήθεια από τους πατριώτες του στο προξενείο, να μεσολαβήσουν εκείνοι, να μιλήσουν στους αξιωματούχους. Ίσως και να προβούν σε κάποια

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ακραία αλλά αποτελεσματική λύση. Να φυγαδεύσουν τον Κωνσταντή στην Ελλάδα για να σωθεί.

Γέλασε πικρά και μόνο που το σκέφτηκε. Να τον φυγαδεύσουν στην Ελλάδα; Θαρρείς και υπήρχε πια Ελλάδα. Εδώ κι ένα μήνα οι Γερμανοί είχαν καταλάβει ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Χαλασμός γινόταν, φόβος και τρόμος απ' άκρη σ' άκρη. Τα διάβαζε κάθε μέρα στις φυλλάδες. Μήνας δεν είχε συμπληρωθεί από την κατάκτησή της κι όμως ο κόσμος τραβούσε τα πάνδεινα, πεινούσε, υπέφερε. Και το προξενείο άλλη δουλειά είχε πια, άλλα φευγατίσματα προείχαν για την πατρίδα, την πραγματική πατρίδα. Τα νιάτα της για να γλιτώσουν περνούσαν τον Έβρο Ποταμό κι έφταναν στην Πόλη κατάκοπα και εξαντλημένα. Άλλο αποκούμπι δεν είχαν από το προξενείο. Να τους περιθάλψει για λίγο, μέχρι να βρει έναν τρόπο να τους προωθήσει μυστικά στη Μέση Ανατολή, κοντά στους συμμάχους.

Όχι, δεν ήταν καλή ιδέα. Τίποτα δεν μπορούσαν να του προσφέρουν. Γιατί να τους βαρύνει και με το δικό του το σεκλέτι; Είχαν στο κεφάλι τους την οδύνη ενός ολόκληρου λαού, μια οδύνη που τα πράγματα έδειχναν πως γρήγορα θα εξελισσόταν σε αληθινή τραγωδία.

Τάχυνε το βήμα του κι έβγαλε γρήγορα την ανηφόρα. Άλλον από τον εαυτό του δεν είχε· από τον εαυτό του και τους παράδες του όπως πολύ σωστά του επισήμανε ο Μουσταφά μπέης. Πέρασε λοιπόν πρώτα από τη μεγάλη μπάνκα που βρισκόταν καταμεσής στο Πέρα και σήκωσε ό,τι είχε και δεν είχε στο λογαριασμό του, κι έπειτα κατηφόρισε με το μάτσο τους χάρτινους παράδες κατά το σαράφικο του φίλου του, Αγκοπιάν, στα χαβιαράδικα του Γαλατά κοντά στην Μπόρσα, το χρηματιστήριο. Εκεί άλλαξε τον χάρτινο παρά που ήταν επίφοβος σε τέτοιους δύσκολους καιρούς με λίρες μεταλλικές χρυσές. Αυτό ήταν το σωστό και το ασφαλές. Παρ' όλη την προσπάθεια της κυβέρ-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

νησης να εκσυγχρονίσει την τουρκική οικονομία, αντικαθιστώντας τα χρυσά νομίσματα με χαρτονομίσματα, η συντριπτική πλειοψηφία των Τούρκων εξακολουθούσε να εμπιστεύεται τις οθωμανικές λίρες και το χρυσό. Σε τούτη τη χώρα ζούσε κι εκείνος, έτσι έπραξε.

Αυτή η αρμαθιά των χρυσών λιρών που φύλαξε στην τσέπη του σακακιού του ήταν η μόνη βοήθεια στην οποία θα μπορούσε να υπολογίζει. Σε καμιά άλλη. Ούτε επίγεια, ούτε επουράνια.

Πηγαινέλα, πηγαινέλα τώρα μέσα στο μαγαζί του, άλλο δε σκεφτόταν πέρα από τη σωτηρία του Κωνσταντή. Η προοπτική της εκτόπισης στην Ανατολία τού τάραζε το μυαλό, του αντάριαζε την καρδιά. Μνήμη είχε καλή, θυμόταν πριν από είκοσι πέντε χρόνια τι είχε τραβήξει εκείνος για να την αποφύγει και τι είχε τραβήξει ο αδελφός του ο Ανέστης, που δεν τα κατάφερε και βρέθηκε να σκάβει λαγούμια στην Κόνια. Ο Θεός βοήθησε και σώθηκε τότε.

Θυμόταν και τον ξάδελφό του τον Νικόλα, που επέστρεψε ύστερα από δεκαοχτώ μήνες χωρίς ποδάρια· ήταν από τη ρίζα κομμένα μετά τα κρυοπαγήματα στο παγωμένο Ερεβάν. Πάνω σε μια σανίδα τον έφεραν, σαν τις προτομές στα προαύλια των σχολείων, ακίνητο κι ανέκφραστο. Τέτοια πικρά κι επώδυνα τριβέλιζαν το μυαλό του Νικήτα, που έβλεπε τώρα το παιδί του να έχει την ίδια μοίρα. Πώς να ησυχάσει; Πού να βρει αποκούμπι να φέρει λίγο την ηρεμία στο μέσα του; Την κατάρα που έδερνε τους Ρωμιούς της Πόλης κι άλλη γενιά θα τη λουζόταν.

«Ανάθεμά τους», μουρμούρισε απελπισμένος. «Τώρα που δε μας έμεινε μήτε πατρίδα στην άλλη μεριά της θάλασσας, μήτε τόπος για να φύγουμε και να σωθούμε, μήτε άνθρωποι συμπατριώτες να μας προστρέξουν απ' έξω, τώρα μας έβαλαν ξανά στο μάτι του κυκλώνα…»

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Ντιν, ντιν!

«*Μέρχαμπα**, Νικήτα εφέντη…»

Ο Νικήτας εφέντης, ο Θεός να τον κάνει, σήκωσε το σκυμμένο κεφάλι και αντίκρισε εκείνη τη στιγμή τον Κερίμ Εργκέν, τον γνωστό του από τα παιδικάτα τους, να περνάει την είσοδο του μαγαζιού με το μικρό καμπανάκι που ειδοποιούσε για τον ερχομό πελάτη.

«Κλειστά είμαστε», πέταξε βαρύθυμα.

«Μια οκά λουκούμια θέλω, μπρε Νικήτα, μονάχα. Η κόρη μου τα γενέθλιά της είχε και να κεράσει πρέπει το μαχαλά… Τι εννοείς "κλειστά";»

Ο Κερίμ γνώριζε χρόνια και ζαμάνια το μαγαζί των Κεσανλήδων στο Μισίρ Παζάρ. Απέναντί του, στην άλλη γωνία, είχε κι ο δικός του πατέρας, ο Μιτχάτ, το κατάστημά του που εμπορευόταν τσάγια, καφέδες και ροφήματα. Ε, λοιπόν, τόσα χρόνια, ποτέ δεν είχε δει το μαγαζί του Κεσανλή κλειστό εργάσιμη μέρα. Γι' αυτό πέρασαν δυο-τρεις στιγμές μέχρι να κατανοήσει τη δήλωσή του.

«Κλειστό… πώς το λένε; Σφαλισμένο…»

«Γιατί; Τέτοια μέρα; Παρασκευή; Όλο το παζάρι γεμάτο κόσμο είναι…» απόρησε ο Κερίμ κι έπειτα πλησίασε και με φωνή ανήσυχη ρώτησε: «Τι συμβαίνει, μπρε Νικήτα; Τα μούτρα σου είναι πιο κατεβασμένα κι από τα δικά μας στην προσευχή…»

Τι να πει κι ο έρμος πατέρας; Γνωστός του ο Κερίμ, καλός άνθρωπος ήταν, αλλά Τούρκος. Ποιανού τη θέση θα πάρει; Με ποιον θα πάει; Και σε ποιον θα σταθεί *καρσί καρσί*** ; *Άσε καλύτερα, θα πετάξει καμιά στραβή κουβέντα και θα με συγχύσει χειρότερα*, σκέφτηκε ο Νικήτας και σφάλισε μαζί με το μαγαζί και το στόμα του.

---

* *Μέρχαμπα*: χαίρετε.

** *Καρσί*: απέναντι, αντίκρυ.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

«*Χαΐρ ολά*, ας είναι καλά το ινάτι σου, με το ζόρι μασάλια δε γίνονται. Μάλλον καμιά χανίμ θα πέρασε και θα σε έκανε το κεφάλι σαν καζάνι από την πολυλογία. Γι' αυτό τώρα γυρεύεις τη σιωπή», του είπε γελαστά ο Κερίμ, για να τον τσιγκλήσει κομμάτι, κι έπειτα διατύπωσε για μια τελευταία φορά το αίτημά του: «Θα με βάλεις τουλάχιστον τα λουκούμια; Ο μαχαλάς καρτεράει…»

«Άμα καρτεράει», μονολόγησε βαριά ο Νικήτας παίρνοντας την απόφαση να τον εξυπηρετήσει για να φύγει μια ώρα αρχύτερα, «να σε τα βάλω…»

Τράβηξε το ξύλινο κιβώτιο όπου φύλαγε τα μαστιχάτα λουκούμια του, τίναξε την άχνη από πάνω κι έσκυψε με τη χαρτοσακούλα του στο χέρι. Καμπανίσματα πάλι ακούστηκαν. Σωρό. Όχι, δεν ήταν πελάτες που έμπαιναν στο μαγαζί, οι λίρες ήταν που ο Νικήτας είχε ρίξει χύμα στη μέσα τσέπη του σακακιού του. Τέτοια αποκοτιά αν ήταν στα λογικά του δε θα την έκανε, αλλά τώρα η συμφορά τού είχε πάρει τα μυαλά για τα καλά.

Ο Κερίμ θάμαξε. Έβλεπε τον χρυσαφένιο καταρράκτη να κυλάει από το σακάκι του Νικήτα στα μωσαϊκά και δεν πίστευε στα μάτια του. Μ' ανοιχτό το στόμα κοιτούσε σαν χάννος, πιασμένος στο αγκίστρι. «Πα, πα, πα… Τι παράς είναι αυτός, μπρε; Κι ύστερα κλαίγεστε για τα κεσάτια που φέρνει ο πόλεμος…»

«Φιρί φιρί το πας», μουρμούρισε μέσα από τα δόντια του ο Νικήτας.

«Εμάς για να μας περισσέψει μια λίρα, και μάλιστα χάρτινη, πρέπει ο Αλλάχ να βάλει το χέρι του και πάλι δε φτάνει σε όλους…» συνέχισε ο Κερίμ συνοφρυωμένος. «Από πού τον ξεφύτρωσες τόσον παρά σε μια μέρα;»

«Δεν είναι μιας μέρας. Είναι μιας ζωής…» εξήγησε χολωμένος ο Νικήτας.

Ούτε που τον άκουσε ο Κερίμ. Εκείνος τα δικά του σκεφτόταν, τους παράδες που έβγαζαν οι ξένοι και τη φτώχεια των

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

απλών Τούρκων, που καλά καλά δυσκολεύονταν να βρουν ένα αυγό για το παιδί τους, αν δεν είχαν δικές τους κότες στο σπίτι.

«Πού τα βρήκες; Μόνο λουκούμια και καραμέλες πουλάς εδώ μέσα;» ρώτησε απότομα και καχύποπτα. Ύστερα προχώρησε μερικά βήματα και έριξε μια ματιά πίσω από τα σακιά και τα ράφια, προσπαθώντας να ανακαλύψει ποιος ξέρει τι δυσεύρετα τρόφιμα, τα οποία θα έπιαναν καντάρια παράδες στη μαύρη αγορά.

«Τι γυρεύεις, Κερίμ μπέη; Δε με λες κι εμένα, μπας και σε γλιτώσω απ' τον κόπο;» του έκοψε την περιπλάνηση ο Νικήτας φουρκισμένος.

Ο Κερίμ μπέης κρατικός υπάλληλος ήταν στο λιμάνι του Εμίνονου. Από μικρό ο πατέρας του ο Μιτχάτ για να τον αφήσει στο μαγαζί τον ετοίμαζε, ο πρωτότοκός του ήταν. Για τούτο και τον έπαιρνε στο παζάρι να μαθαίνει τη δουλειά κι όταν ήρθε η ώρα να σπουδάσει τον έστειλε στην Οικονομική Σχολή να μάθει τα καινούργια τερτίπια, να εκπαιδευτεί στα επίσημα οικονομικά, για να καταφέρει να αντεπεξέλθει στις νέες εποχές που ξημέρωναν τότε για την Τουρκία, συνδυάζοντας ανατολίτικο εμπορικό δαιμόνιο και σωστά λογιστικά.

Σπούδασε ο Κερίμ σύμφωνα με τις επιθυμίες του πατέρα του, αλλά στο μαγαζί δεν ξαναγύρισε ποτέ. Φοιτητής ήταν στα χρόνια των μεγάλων ανατροπών, τότε που ο Ατατούρκ έχτιζε το νέο τουρκικό κράτος στα πρότυπα των ευρωπαϊκών δημοκρατιών. Αυτός ο Δυτικός άνεμος της αλλαγής συνεπήρε και τον Κερίμ. Έγινε ένθερμος υποστηρικτής του Κεμάλ και μετά το ταξίδι που έκανε με τη σχολή του στη Γαλλία, τα μυαλά του και η καρδιά του γοητεύτηκαν τόσο από το ευρωπαϊκό όνειρο, ώστε έθεσε τον εαυτό του αποκλειστικά στην υπηρεσία του οράματος του Ατατούρκ για τον εξευρωπαϊσμό του μέχρι τότε ανα-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

τολίτικου κράτους. Όταν αποφοίτησε, αρνήθηκε κατηγορηματικά να θυσιάσει τις δυνάμεις του και τη ζωή του μέσα στο λίκνο του ανατολίτικου συντηρητισμού που αντιπροσώπευαν τα παζάρια, τα σινάφια και τα μαγαζάκια τους. Δέχτηκε τη θέση του κρατικού υπαλλήλου που του προσφέρθηκε από το Λαϊκό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα έναντι των υπηρεσιών που του είχε εκείνος προσφέρει και ανέλαβε ανώτερη θέση υπαλλήλου στο λιμάνι και στα τελωνεία του Εμίνονου.

«Ντιπ χαϊβάνι είσαι, μπρε; Για λίγες ψωρολίρες, και μάλιστα χάρτινες, θα αφήσεις κοτζάμ μαγαζί που έφτυσα αίμα για να το φτιάξω και να του δώσω τη φήμη που έχει; Έτοιμη, στρωμένη δουλειά και την παρατάς για να γίνεις υπάλληλος στη δούλεψη αλλουνού;» τον επιτίμησε ο πατέρας του εκνευρισμένος.

«Προϊστάμενος σε κρατική υπηρεσία θα γίνω», έσπευσε να τον διορθώσει ο Κερίμ. «Αυτό είναι το ευρωπαϊκό μέλλον της νέας Τουρκίας…»

Ο πατέρας του έφτυσε σχεδόν με αποτροπιασμό. «Σκατά έχεις, μπρε, μες στο κεφάλι σου; Το μέλλον ήταν και είναι στην αγορά, στο εμπόριο. Όλη τη μηχανή αυτό την κουνάει και αυτό φέρνει παράδες στο κράτος για να πληρώνει εσένα. Και ποτέ δε χάνεις, μπρε, με το εμπόριο. Ξέρεις από πόσους αιώνες είναι αυτό το παζάρι στη θέση του; Έφυγαν σουλτάνοι, έφυγαν βεζίρηδες, έφυγαν πασάδες, αμά αυτό δεν το κουνάει ρούπι. Εδώ είναι πάντα. Κι εδώ θα μείνει. Μπουνταλά, α μπουνταλά!»

«Στην Ευρώπη δεν υπάρχουν τέτοια ελεεινά μικρομάγαζα. Κι από εδώ θα φύγουν με τον καιρό…»

«Άμα τα δεις να φεύγουν, φώναξε κι εμένα να τα κουνήσω το μαντίλι», κορόιδεψε ο πατέρας του. Κι έπειτα μαλάκωσε ξαφνικά. Σχεδόν με στοργή τού μίλησε και τον συμβούλεψε: «Κοίτα γύρω σου. Τι βλέπεις; Ρωμαίικες κι αρμένικες επιγραφές. Σ' αυτούς ανήκει όλη η οικονομία κι ας είναι το κράτος δικό μας. Αυτοί μας ταΐζουν. Μαγαζιά, εργοστάσια, τράπεζες, χρη-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

ματιστήρια, όλα σ' αυτούς ανήκουν, γιαβρί μ'. Και με το σουλτάνο και με τον Κεμάλ, αυτοί έχουν τους παράδες. Από πού τους βρήκαν; Από κληρονομιά; Όχι! Να σε πω εγώ. Από τη δουλειά τους στο εμπόριο. Αφεντικά είναι αυτοί κι εμείς τσιράκια. Παράδειγμα να παίρνεις, γιε μου, από τη ζωή για να προκόψεις κι όχι να αφήνεις τα μυαλά σου να φουσκώνουν σαν γαλοπούλες πριν απ' το σφάξιμο…»

Ο Κερίμ κοίταξε πράγματι γύρω του τις επιγραφές και τα μαγαζιά που μνημόνευσε ο πατέρας του. Είχε δίκιο σ' αυτό το θέμα, έπρεπε να το παραδεχτεί. Αν ήθελε να βγάλει λεφτά, εδώ έπρεπε να μείνει. Μέσα στα σακιά με τις ποικιλίες του τσαγιού κρυβόταν ο πλούτος. Τα σακιά έφταναν γεμάτα εμπόρευμα, άδειαζαν και ξαναγέμιζαν παράδες. Εδώ έπρεπε να μείνει, ανάμεσα στα φύλλα του τσαγιόδεντρου και στη σκόνη από τον καβουρντισμένο καφέ, αν ήθελε να βγάλει λεφτά. Αλλά δεν ήθελε. Δεν ήταν ποτέ παραδόπιστος, ήταν φύση ρομαντική και ευαίσθητη, ήταν δίκαιος και έντιμος, ήταν οραματιστής. Ήθελε μόνο να προσφέρει στη δημιουργία του νέου κόσμου που επαγγελλόταν ο Κεμάλ, ήθελε να συμβάλει με όλες του τις δυνάμεις στην προοπτική της νέας Τουρκίας. Γι' αυτό αγνόησε τα λόγια του πατέρα του. Δεν ήταν για εκείνον αυτά τα λόγια, δεν ήταν καμωμένος για έμπορος.

Ο Μιτχάτ δεν προσπάθησε άλλο να του αλλάξει γνώμη. Γιατί κι εκείνος με τη σειρά του ήταν ρεαλιστής. Αποδέχτηκε την απόφαση του γιου του και τη σεβάστηκε στο ακέραιο, μεταθέτοντας τις ελπίδες για τη διαιώνιση του εμπορικού του στον δευτερότοκο γιο του, τον Χαμίτ. Ο Κερίμ Εργκέν ανέλαβε θέση βοηθού προσωπάρχη κι εργαζόταν επί δεκαπέντε χρόνια τίμια κι ευσυνείδητα. Πάνω από τη συνείδησή του και την αίσθηση του καθήκοντος δεν έβαζε τίποτε άλλο. Στο λιμάνι και στα τελωνεία εργαζόταν, πολλές ήταν οι φορές που ο πειρασμός τού χτύπησε την πόρτα, ειδικά τα τελευταία χρόνια, όμως ο Κερίμ στά-

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

θηκε πεισματωμένα προσηλωμένος στις ιδέες και τις αρχές που του είχε εμφυσήσει ο πατέρας των Τούρκων, ο Κεμάλ Μουσταφά Ατατούρκ.

Καλά ήταν, παράπονο δεν είχε. Τα κατάφερε κι έστησε το σπιτικό του, δημιούργησε την οικογένειά του κι ένιωθε πλήρωση και ολοκλήρωση βαδίζοντας στο δρόμο που είχε χαράξει απ' τα φοιτητικά του χρόνια. Βρέξει χιονίσει ο μισθός του έπεφτε, κι εκείνος έτρεφε μετρημένα αλλά τίμια και περήφανα την οικογένειά του. Μέχρι το 1938 που πέθανε αιφνιδίως ο Κεμάλ, βυθίζοντας στο πένθος ολόκληρη την Τουρκία. Από τη στιγμή που το στιβαρό και εμπνευσμένο χέρι του έφυγε, η χώρα άρχισε να οπισθοχωρεί και σιγά σιγά να παραδέρνει. Το κόμμα που ίδρυσε εξακολουθούσε να κυβερνά παντοδύναμο, αλλά τα πράγματα άλλαζαν· υπόγεια και ανεπαίσθητα στην αρχή, σαρωτικά τον τελευταίο καιρό. Η χώρα βυθιζόταν στο χάος της παραοικονομίας μέρα τη μέρα ολοένα και πιο βαθιά. Οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις, που αποτελούσαν τον συνεκτικό δεσμό του κράτους, άρχισαν να θυσιάζονται στο βωμό του μεγαλοϊδεατισμού. Πολλά κρατικά κεφάλαια αποσύρθηκαν από τον προορισμό τους, την κοινωνική στήριξη στις ασθενέστερες ομάδες και διοχετεύθηκαν στις εθνικιστικές χίμαιρες που ξύπνησαν έπειτα από δεκαετίες, βοηθούμενες από το φασιστικό και πολεμοχαρές κλίμα που βασίλευε στην Ευρώπη. Η οικονομική κατάσταση χειροτέρεψε απότομα και δραματικά, γιατί το κράτος δεν είχε τις οικονομικές και παραγωγικές δυνατότητες που απαιτούσαν οι καιροί. Ολόκληρη η οικονομία της Τουρκίας ελεγχόταν από τους Εβραίους, τους Ρωμιούς και τους Αρμένιους· από τα τραπεζικά κεφάλαια μέχρι τα μικρά εμπορικά καταστήματα. Οι Τούρκοι περιορίζονταν στο ρόλο των φοροεισπρακτόρων, ένα ρόλο που δεν είχε διόλου αλλάξει παρά τη δημιουργία του νέου κράτους. Αυτό τους τσάκιζε σαν λαό.

Έτσι έπεσε η πείνα, ειδικά μετά το ξέσπασμα του πολέμου,

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

όταν επιβλήθηκαν οι περιορισμοί στη διακίνηση των αγαθών, ο σφιχτός έλεγχος των εισαγωγών και εξαγωγών, καθώς και οι πολιτικές των δελτίων στα τρόφιμα. Τα αγαθά, ακόμη και τα βασικότερα όπως το αλεύρι και το λάδι, σπάνιζαν, ειδικά από τη στιγμή που η Τουρκία άρχισε να τροφοδοτεί τη ναζιστική Γερμανία, αποστέλλοντας ολόκληρα τρένα φορτωμένα με σιτάρι έναντι της υποστήριξης της τελευταίας στις τουρκικές επεκτατικές βλέψεις. Τότε, πολλοί από τους εμπόρους άρχισαν να θησαυρίζουν απροκάλυπτα, κρύβοντας τρόφιμα και διοχετεύοντάς τα κρυφά σε πενταπλάσιες και δεκαπλάσιες τιμές. Και οι έμποροι στην Κωνσταντινούπολη ήταν Εβραίοι, Ρωμιοί κι Αρμένιοι.

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2008/© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2008

Κωνσταντινούπολη, 1941. Εκείνος; Ρωμιός στην Πόλη. Εκείνη; Μια μικρή Τουρκάλα που μεγαλώνει δίπλα του. Συναντιούνται· κοιτάζονται· μιλούν. Ένα χάδι, ένα φιλί μπροστά στο Βόσπορο. Κάπως έτσι ξεκινούν όλα.

Η Ιστορία όμως κρατάει τα δικά της τεφτέρια και δε λογαριάζει. Αυτοί και οι άλλοι σε μια Πόλη χωρισμένων Θεών κι ανθρώπων. Μια στο καρφί και μια στο πέταλο. Αποστολές τροφίμων στη λιμοκτονούσα κατοχική Ελλάδα από την τουρκική κυβέρνηση, αλλά και εκτοπίσεις, τρομοκρατία, αφανισμός.

Ο Παναγιώτης; Προσπαθεί να συμβιβάσει το θάνατο με την αγάπη. Φίλοι και συγγενείς έχουν χαθεί εξαιτίας των Τούρκων, μιλιούνια οι Ρωμιοί που τους ρήμαξαν τις ζωές εκείνο τον μαύρο Σεπτέμβρη. Ένας λαός που υπέφερε τα πάνδεινα σε εκατοντάδες χρόνια σκλαβιάς.

Η Φεράχ; Φοβάται. Ακόμη δεν ξεχνούν οι Τούρκοι τον βίαιο ξεριζωμό τους από τη Μακεδονία, τις πυρπολήσεις των τουρκικών χωριών και τα έκτροπα στη Μικρά Ασία, όταν την είχε καταλάβει ο Ελληνικός Στρατός.

Και ο χρόνος κυλάει αντίστροφα. Έρχεται το φθινόπωρο του ’55. Η καταστροφή. Ο διωγμός. Μια βαλίτσα μονάχα. Πώς να χωρέσει όλη η αγάπη, πώς να χωρέσει όλη η ζωή μέσα σε μια βαλίτσα;...

Ένα συγκλονιστικό μυθιστόρημα για τους ανθρώπους
που ενώνει η αγάπη και χωρίζει η Ιστορία!

ISBN 978-960-453-398-5
9 789604 533985
ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΕΗΣ: 06248

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ΕΣΕΙΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ ΠΑΝΤΑ Σ’ ΕΠΑΦΗ